

UiT Norges arktiske universitet

Fakultetet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Den norske boikotten av OL i Moskva i 1980

Boikott-vedtaket med hovedfokus på de norske idrettsutøverne

Martin Kirkpatrick Saunes

Masteroppgave i historie ved lektorutdanninga, HIS-3980, vår 2023

Forord:

Jeg vil rette en stor takk til Kari Aga Myklebost for å ha gitt gode tilbakemeldinger og vært tilgjengelig for alle typer spørsmål som jeg har kommet med. Stor takk går også til alle jeg har vært i kontakt med i Norges Idrettsforbund som har funnet frem gamle referater og protokoller som jeg har sett på. En takk går også til alle på «Lesehuset» for å ha holdt humøret oppe i alle kaffepauser som har blitt tatt. Blant disse går det en enorm takk til Amalie, Elin, Gine og Siri for hjelp med korrekturlesning, store og små spørsmål om oppgaven, men først og fremst for å ha holdt motivasjonen oppe og gjort denne prosessen til en god opplevelse. Jeg hadde aldri kommet meg gjennom disse fem årene uten dere. Mamma og Pappa fortjener også stor takk for støttende ord, mens gjestfriheten og den gode maten hos mormor, beste og onkel her i Tromsø har kommet godt med årene i nord. Til slutt må jeg si at jeg gleder meg veldig til å komme i gang med læreryrket nå som fem år på lærerstudiet med stormskritt nærmer seg slutten og at jeg er veldig takknemlig for at utdanningen min har blitt tatt med så flotte medstudenter her i Nordens Paris.

Martin Kirkpatrick Saunes

Tromsø 2023

Innhold

1	Innledning, metode og teori	1
1.1	Innledning	1
1.2	Problemstilling.....	1
1.3	Bakgrunn for oppgaven	2
1.3.1	Den internasjonale olympiske komité	2
1.3.2	Norges idrettsforbund.....	4
1.3.3	Norges olympiske komité.....	4
1.4	Tidligere forskning og teori	5
1.5	Metode	9
1.6	Avgrensning og gangen i oppgaven	12
2	Bakgrunn for boikotten	14
2.1	Kald krig som historisk kontekst	14
2.1.1	Avspenning.....	14
2.1.2	Sovjetisk invasjon av Afghanistan	15
2.1.3	Amerikansk og vestlig reaksjon	16
2.2	Idrett under den kalde krigen.....	18
2.3	Kulturelt og idrettslig samarbeid mellom Norge og Sovjetunionen.....	20
3	Norsk debatt om boikotten	25
3.1	Norsk politikk sitt svar på invasjonen	26
3.1.1	Politisk diskusjon rundt OL-boikott.....	26
3.2	Norsk idrett under den kalde krigen	28
3.2.1	Norsk idrett fra 1940-1970.....	28
3.2.2	Norsk idrett under boikott-spørsmålet i 1980	30
4	Idrettstinget i Bodø 18-20. april 1980	37
4.1	Idrettsstyret	37
4.2	Idrettstinget.....	39

4.3	Standpunktene i norsk idrett: Idrettslige, moralske og realistiske.....	42
4.3.1	Det idrettslige standpunktet.....	42
4.3.2	Det moralske standpunktet	44
4.3.3	Det realistiske standpunktet	46
4.4	Olympiade uten Norge og videre boikott-debatt	48
5	De enkelte idrettsutøverne sin plass i debatten	53
5.1	Et ønske om å delta.....	53
5.2	Et ønske om boikott.....	59
5.3	Funn	61
6	Oppsummering	64
	Kilder.....	67
	Referanseliste	68

1 Innledning, metode og teori

1.1 Innledning

Bakgrunnen for å skrive en oppgave om idrettslig boikott har vært de dagsaktuelle debattene som har foregått innenfor den norske og internasjonale idretten de siste årene. Før store arrangementer slik som fotball-VM i Qatar og OL i Beijing, begge i 2022, var det diskusjoner om boikott. Årsaken til boikott-diskusjonen var overtramp mot sårbare grupper, henholdsvis utenlandske arbeidere som bygde stadionene i Qatar og uigur-befolkningen i Kina. Boikott har også blitt trukket frem som en mulig sanksjon mot den internasjonale olympiske komité dersom de lar russiske og belarusiske idrettsutøvere delta i OL i Paris i 2024. Denne boikotten vil eventuelt være en reaksjon på den russiske invasjonen av Ukraina som startet i februar 2022. Disse nye eksemplene viser at boikott-spørsmålet enda er svært relevant. Med denne inngangen til tematikken vil jeg ta for meg et eksempel der boikott ble gjennomført ovenfor en olympiade, nemlig OL i Moskva i 1980. Norge var en av 42 nasjoner som aktivt gikk inn for å boikotte arrangementet i den sovjetiske hovedstaden på grunn av Sovjetunionens invasjon av Afghanistan. For å se på denne hendelsen kommer jeg til å ta for meg den idrettslige debatten rundt boikott-spørsmålet i Norge med hovedfokus på hvordan de norske idrettsutøvere håndterte og deltok i diskusjonen.

1.2 Problemstilling

I debatten om boikotten av OL i Moskva var det mange som delte sine meninger angående spørsmålet. Politikere, idrettsledere, skribenter i mediene og helt vanlige nordmenn hadde alle meninger om Norge burde boikotte eller delta i olympiaden i Sovjetunionen. Men den gruppa som debatten til slutt omhandlet var idrettsutøvere selv, og jeg vil i denne oppgaven se på den gruppen spesifikt. Grunnen til dette er at denne gruppen ikke er skrevet spesifikt om tidligere. Problemstillingen min blir dermed: *Hvordan reagerte de norske idrettsutøvere på boikott-prosessen som foregikk før OL i Moskva i 1980?* For å kunne se på dette må boikott-prosessen og hvilke særforbund som var aktive diskuteres, samt undersøke hvilke argumenter enkeltutøvere hadde i boikott-saken. Hovedfokus vil altså ligge på hvordan boikott-spørsmålet ble behandlet innenfor norsk idrett og hvordan de norske idrettsutøvere deltok og reagerte på dette spørsmålet.

1.3 Bakgrunn for oppgaven

Idretten har gjennomgått en stor forandring siden andre verdenskrig. Tidligere kunne idretten regnes som selvstendig, der konkurransene var frakoblet resten av verden. Dette synet på idretten er ikke lenger gjeldende, da det nå omhandler mye mer. Idretten har siden 1970-tallet vært mer innflettet i politiske interesser.¹ Denne overgangen fra nasjonskamp mellom to eller flere land til en idrettsverden med mange politiske aktører og interesser gir en interessant bakgrunn for mitt arbeid. Store idrettsorganisasjoner som den internasjonale olympiske komité (IOC), det internasjonale fotballforbundet (FIFA) og Norges idrettsforbund (NIF) har alle merket denne utviklingen, da deres ideal om politisk nøytralitet ikke lenger er like enkel. For å kunne se denne utviklingen i sammenheng med problemstillingen vil jeg i denne delen gå kort gjennom historien til de idrettsorganisasjonene som er viktig i sammenheng med denne oppgaven; Den internasjonale olympiske komité, Norges idrettsforbund og Norges olympiske komité.

1.3.1 Den internasjonale olympiske komité

Den internasjonale olympiske komité (IOC) er en organisasjon som ble dannet i 1894. IOC ble opprettet av den franske baronen Pierre de Coubertin som ønsket å skape en felles ideologi for alle idrettsmenn som skulle ta vare på idealene om sportsånd og godvilje fra antikkens Hellas.² Målsettingen med OL var å bekjempe krig og konflikter gjennom jevnlig samvær mellom ungdom som skulle delta i fredelige konkurranser, og indirekte være med å skape universell fred.³ Den moderne organisasjonen er instansen som har kontroll over de olympiske lekene, velger hvilke byer som får holde lekene, samt ser til at gjennomføringen skjer innenfor organisasjonens regelverk. De viktigste prinsippene til IOC er å utdanne unge mennesker gjennom idrett til å få en større forståelse av hverandre, danne vennskap som er med på å skape en bedre verden, samt å spre de olympiske prinsippene og dermed skape

¹ Hans Erik Næss, "Idrettsorganisasjoner og global politikk," i *Idrettsvitenskap: Perspektiver og praksis*, red. Stig Arve Sæther (Oslo: Universitetsforlaget, 2019), 31.

² David B. Kanin, *A political history of the Olympic Games* (Boulder: Westview, 1981), 4.

³ Andreas Selliaas, "Den olympiske bevegelse og internasjonal politikk," *Internasjonal politikk* 64, nr. 3 (2006): 414, <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1757-2006-03-07>.

internasjonal godvilje.⁴ Dette regelverket, også kalt den Olympiske Charteren, er viktig for å forstå hvordan boikott-spørsmålet i 1980 ble behandlet. Et betydelig element som ble tatt opp i diskusjonene rundt boikotten var om de nasjonale olympiske komiteene (NOC) var autonome eller ikke. Det er regel 24-C som beskriver kravet til autonominitet til de nasjonale olympiske komiteene og lyder slik:

NOCs must be autonomous and must resist all pressures of any kind whatsoever, whether of a political, religious or economic nature. In pursuing their objectives, NOCs may co-operate with private or government organisations. However, they must never associate themselves with any undertaking which would be in conflict with the principles of the Olympic movement and with the Rules of the IOC.⁵

Dermed skulle alle nasjonale olympiske komiteer etter regelverket være autonome, men dette var ikke realiteten. En del av de nasjonale komiteene var under statens kontroll, slik som den sovjetiske komiteen som var et statlig organ utpekt av Sovjetunionens sportskomite.⁶ Andre ble presset av myndighetene til å ta idrettslige beslutninger som de ikke var enig i, men ble påtvunget under trusler om sanksjoner. Disse eksemplene viste at IOC valgte å tøyne sitt eget regelverk i slike saker heller enn at enkelte medlemsland skulle bryte ut av organisasjonen og starte en konkurrerende organisasjon.⁷ Forholdet mellom den internasjonale olympiske komite og de nasjonale olympiske komiteene ble et avhengighetsforhold der de nasjonale komiteene fikk styre autonomt i lokale saker, så lenge de respekterte IOC sin suverenitet som den overordnede komiteen. IOC styrer alt som omhandler de olympiske leker fra Sveits, et land som historisk sett har holdt seg nøytralt, en tanke organisasjonen fortsatt prøver å følge.⁸

⁴ Comité International Olympique, "Olympic Charter 1980 Provisional," (1007 Lausanne: Château de Vidy, 1980), 6.

⁵ Olympique, "Olympic Charter 1980 Provisional," 15.

⁶ Jim Riordan, "The role of sport in Soviet foreign policy," *International Journal (Toronto)* 43, nr. 4 (1988): 569, <https://doi.org/10.2307/40202564>.

⁷ Kanin, *A political history of the Olympic Games*, 6.

⁸ Hans Erik Næss, *Idrett, politikk og menneskerettigheter* (Bergen: Fagbokforlaget, 2021), 30.

1.3.2 Norges idrettsforbund

Norges idrettsforbund (NIF) har sitt utspring i den første sentralorganisasjonen for idretten i Norge, «Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenburg» som ble opprettet i 1861.⁹ Frem til andre verdenskrig gikk organisasjonen under mange ulike navn som omhandlet bredden i norsk idrett. I 1946 endret den navn til Norges Idrettsforbund etter en sammenslåing av de to største idrettsorganisasjonene i landet, Norges landsforbund for Idrett og Arbeidernes Idrettsforbund.¹⁰ NIF er i dag det øverste organet i landets største folkebevegelse med rundt to millioner medlemmer. Innenfor NIF befinner 55 ulike særforbund seg, samt elleve idrettskretser fordelt på hele Norge.¹¹ Idrettstinget er den høyeste myndigheten innenfor Idrettsforbundet og blir avholdt annen hvert år. Det er på Idrettstinget at deltagelse i de olympiske leker blir vedtatt. I perioden mellom Idrettstingene er det Idrettsstyret som er den øverste myndigheten i norske idrett. Styret består av idrettspresidenten, samt 13 medlemmer der en av de er Norges IOC-medlem. Idrettstinget består i dag av nevnte Idrettsstyret, 75 representanter fra særforbundene, 75 representanter fra idrettskretsene, og tre representanter for aktive utøvere.¹²

1.3.3 Norges olympiske komité

Norges olympiske komité (NOK) ble dannet før de olympiske lekene i Stockholm i 1912, men både i 1900 og 1906 hadde norske idrettsutøvere deltatt i olympiaden.¹³ Selv om det ble opprettet en komité var det fortsatt særforbundene som hadde ansvaret for de idrettslige forberedelsene til lekene. Frem til 1965 var NOK helt identisk med Idrettsstyret, selv om dette brøt med IOC sine regler om uavhengigheten til de nasjonale olympiske komiteene.¹⁴ Endringen til en splittelse kom på Idrettstinget i 1965 da NOK ble selvstendig, men fortsatt

⁹ Finn Olstad og Stein Tønnesson, *Norsk idretts historie: Forsvar, sport, klassekamp, 1861-1939*, vol. B.1 (Oslo: Aschehoug, 1987), 11.

¹⁰ Stein Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, vol. B.2, red. Finn Olstad & Stein Tønnesson (Oslo: Aschehoug, 1986), 97.

¹¹ Norges Idrettsforbund, *Årsrapport 2021*, Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske Komité (2021).

¹² Idrettsforbund, *Årsrapport 2021*.

¹³ Olstad og Tønnesson, *Norsk idretts historie: Forsvar, sport, klassekamp, 1861-1939*, B.1, 158.

¹⁴ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 185.

var underlagt NIFs lover. Selv om den norske olympiske komiteen i teorien sto alene var den fortsatt tett knyttet sammen med NIF, noe som gjorde at den ikke kom noe nærmere idealet til IOC.¹⁵ Selvstendigheten til NOK varte frem til 1996 da komiteen ble sammenslått med Norges idrettsforbund og ble til Norges idrettsforbund og olympiske komité.¹⁶ Det er NOK sin oppgave å foreslå norsk deltagelse i OL på Idrettstinget, og vanligvis godkjennes forslaget uten store protester. Etter godkjenningen fremlegges det et økonomisk grunnlag for å dekke omkostningene ved deltagelse.¹⁷

1.4 Tidligere forskning og teori

Tidligere forskning som er skrevet om boikott-tematikken i Norge er svært minimal. En masteroppgave med tittelen *Idrett og utenrikspolitikk: Moskva-OL 1980 og debatten i Norge: en analyse med vekt på beslutningsprosessen*¹⁸ av Thomas Kothe-Næss ble skrevet i 1986. Denne oppgaven er det eneste tidligere arbeidet som angår boikotten av olympiaden i 1980 spesifikt i Norge. Kothe-Næss har et hovedfokus i sin oppgave på beslutningsproblemet både regjeringen og idretts-Norge fikk med boikott-spørsmålet. Beslutningsproblemet gikk både på rollen til norske myndigheter, men også på selve kjernen i boikott-debatten, altså for eller imot deltagelse. Oppgaven tar for seg tre mulige forklaringsmåter på selve beslutningsprosessen, det juridiske forholdet, det utenrikspolitiske forholdet og en kombinasjon av de to.¹⁹ Enkelte elementer av disse forklaringsmåtene vil bli brukt i min oppgave. Kildegrunnlaget som Kothe-Næss brukte vil være nokså likt som mitt eget, men arkivmaterialet til NIF var mer oversiktlig og samlet i 1986 enn da jeg prøvde å samle samme arkivmaterialet til min egen oppgave. Forskjellen i hovedfokus i oppgavene vil også gi utslag på hvilke opplysninger i arkiv- og avismaterialet vi bruker. Det som skiller mitt arbeid fra

¹⁵ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 186.

¹⁶ Matti Goksøy, *Historien om norsk idrett*, vol. 2 (Oslo: Abstrakt forl., 2022), 156.

¹⁷ Nordisk IOC/NOC møte i Oslo 3.10.1980, side 43

¹⁸ Tomas Kothe-Næss, "Idrett og utenrikspolitikk: Moskva-OL 1980 og debatten i Norge: en analyse med vekt på beslutningsprosessen" (Masteroppgave Universitetet i Trondheim, 1986).

¹⁹ Kothe-Næss, "Idrett og utenrikspolitikk: Moskva-OL 1980 og debatten i Norge: en analyse med vekt på beslutningsprosessen," 19.

Kothe-Næss sitt, er analysen av idrettsutøverne og deres innvirkning på boikott-debatten. De aktive utøverne nevnes knapt i arbeidet til Kothe-Næss.

Idretten sin politiske betydning under den kalde krigen vil være viktig for å forstå at boikott-debatten, både i Norge og verden generelt, skal gi mening. For å sette idrettens plass i kontekst har jeg blant annet brukt boka *A Political History of the Olympic Games*²⁰ til professor David B. Kanin som omhandler forholdet mellom politikk og de olympiske lekene. Kanin kritiserer IOC for å kreve at idretten skal være fri for politikk, samtidig som organisasjonen selv driver egen politikk ovenfor de nasjonale olympiske komiteene. Videre vil Kanin sitt verk bli brukt til å beskrive egenarten til idretten opp mot andre kulturuttrykk under den kalde krigen. Også verket *Beyond Boycotts: Sport during the Cold War in Europe*²¹, redigert av Philippe Vonnard, Nicola Sbeti og Grégory Quin omhandler idrettens plass under den kalde krigen. Dette verket kommer med mange eksempler på hvordan idretten ble brukt på andre måter enn boikott under den kalde krigen, slik som sovjetisk idrett sin inngang til Europa fra 1945-1960 eller rivaliseringen mellom USA og Sovjetunionen innenfor sjakk. Disse eksemplene viser hvordan forholdet, spesielt til østblokken, kunne forbedres og gir et bilde på at idretten under den kalde krigen handlet om kontaktflater og ikke bare boikotter.

Fokusområdet for idrettshistorikere under store deler av den kalde krigen lå på idrettens plass i samfunnet, med relasjoner til klasse, etnisitet og kjønn som hovedfokus. Også konstruksjon av lokale og nasjonale identiteter var viktig for idrettshistorikerne.²² Fra slutten av den kalde krigen utviklet idrettshistoriens interesseområder seg til å innebære idrett og utenrikspolitikk, samt idrettens plass i den globale kulturen og verdenssamfunnet.²³ Utviklingen i interesseområder og størrelsen på fagfeltet har gjort at mer materiale har blitt tilgjengelig å

²⁰ Kanin, *A political history of the Olympic Games*.

²¹ Philippe Vonnard, Nicola Sbeti, og Grégory Quin, *Beyond Boycotts: Sport During the Cold War in Europe*, vol. 1 (Berlin & Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2018).

²² Barbara Keys, "International relations," i *Routledge Companion to Sports History*, red. S.W. Pope og John Nauright (Taylor & Francis Group, 2010), 248.

²³ Keys, "International relations," 249.

bruke for å skrive idrettshistorie. Det har også hjulpet meg i denne oppgaven med å sette boikott-spørsmålet inn i en idrettshistorisk kontekst.

Oversiktslitteratur innenfor norsk idrettshistorie finnes det lite av. De to verkene jeg har valgt å bruke i denne oppgaven er sportshistoriker Matti Goksøyr sin bok *Historien om norsk idrett 2.utg.*²⁴ og *Norsk idretts historie B.2: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*²⁵ gitt ut av Svein Tønnesson i 1986. Goksøyr og Tønnesson, sammen med Finn Olstad, er de norske akademikerne som har skrevet de mest oversiktlige gjennomgangene av norsk idrettshistorie, og derfor vil disse verkene være viktig i mitt arbeid. Matti Goksøyr tar for seg norsk idrett med røtter tilbake i middelalderen og helt frem til nåtiden, og går systematisk gjennom de viktigste endringene og hendelsene innenfor norsk idrettshistorie. Verket til Tønnesson går dypere inn i tidsperioden 1939-1986 og gir dermed et mer detaljert bilde av prosessen rundt boikotten i 1980. Han legger i sin bok frem tre ulike standpunkt som de ulike idrettslederne i Norge hadde i perioden etter andre verdenskrig. Disse standpunktene er det idrettslige, moralske og realistiske. Kort omhandler det idrettslige standpunktet at idrett og politikk ikke skal blandes sammen, og dermed er det ingen grunn til å boikotte idrettslige arrangementer på grunn av internasjonal politikk. Det moralske standpunktet bygger på skillet mellom moral og politikk, og innenfor idretten omhandler standpunktet hva som er moralsk riktig å gjøre. Avgjørelser som omhandler idretten skal kun tas av idretten selv. Innenfor det realistiske standpunktet er det fokus på at idretten ikke kan holdes utenfor politikken, og dermed burde myndighetene være med på å ta avgjørelser som angår idretten i utenrikspolitikken. Alle disse tre standpunktene vil jeg bruke aktivt som et teoretisk og analytisk rammeverk i delen av oppgaven som omhandler Idrettstinget og de norske idrettsutøverne. Standpunktene vil der også forklares mer utdypende, samt drøfte og eksemplifisere ved å understreke hvilke idrettsledere og utøvere som befant seg innenfor hvert standpunkt. Bruksområdet til standpunktene vil være som analytiske kategorier som skal være med på å forstå skillelinjene i debatten. De fleste av aktørene i debatten innehar synspunkter som befinner seg innenfor

²⁴ Goksøyr, *Historien om norsk idrett*, 2.

²⁵ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2.

flere av standpunktene, dette gjelder spesielt idrettsutøverne. Dette gjør at standpunktene i realiteten går over i hverandre hos mange aktører i denne oppgaven.

For å belyse starten av boikott-striden internasjonalt vil jeg bruke boka *Dropping the Torch: Jimmy Carter, the Olympic Boycott, and the Cold War*²⁶ av historiker Nicholas Evan Sarantakes. Sarantakes tar grundig for seg prosessen i USA fra boikotten for første gang kom opp som sanksjonsmulighet i 1980 til beslutningen om boikott ble vedtatt. Denne boka gir innblikk i hvordan USA prøvde å påvirke utfallet av boikotten, både for de amerikanske utøverne, men også for sine allierte i Vest-Europa. Den viser også påvirkningen de amerikanske myndighetene prøvde å ha ovenfor den internasjonale olympiske komiteen, spesielt før IOC sitt årsmøte i Lake Placid. For å kunne forstå enkelte av argumentene i boikott-debatten i Norge må USA sitt standpunkt og presset de la på IOC beskrives. Det var også de amerikanske myndighetene som var de første til å nevne boikott av olympiaden i Moskva som en mulig sanksjon ovenfor Sovjetunionen.

De to siste tiårene av den kalde krigen er den historiske konteksten som boikott-debatten foregår i. Til denne delen av oppgaven har jeg brukt verket *Den kalde krigen*²⁷ skrevet av Halvard Tjelmeland, samt Geir Lundstad sin bok *Øst, Vest, Nord, Sør: Hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*.²⁸ Begge disse bøkene beskriver hvordan utviklingen av den kalde krigen var og gir et innblikk i tilstanden i det internasjonale samfunnet i 1980. Bøkene gir en god oversikt over den historiske konteksten til oppgaven. Forholdet mellom Norge og Sovjetunionen var viktig under den kalde krigen, så derfor vil verket *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*²⁹ med Sven Holtsmark som redaktør være sentralt. Boka sier mye om forholdet mellom Norge og Sovjetunionen, og spesielt den kulturelle

²⁶ Nicholas Evan Sarantakes, *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

²⁷ Hallvard Tjelmeland, *Den kalde krigen*, Utsyn & innsikt, (Oslo: Samlaget, 2006).

²⁸ Geir Lundestad, *Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*, 7. utg. (Oslo: Universitetsforl., 2015).

²⁹ Sven G. Holtsmark, Petia Mankova, og Det Asymmetriske naboskap: Norge og Russland, *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, red. Sven G. Holtsmark. vol. b.2, *Naboer i frykt og forventning*, (Oslo: Pax, 2015).

samhandlingen mellom de to landene vil være interessant for oppgaven. Det idrettslige samarbeidet, som startet på 1950-tallet, vil sette rammene for hvordan forholdet mellom den norske og sovjetiske idretten var før, under og etter boikott-saken. Jeg vil også bruke verket til å vise utviklingen innenfor idretten fra å være en viktig del av nasjonskampen mellom landene til å bli en del av et større menneskelig fokus i verden på 1970-tallet.

Det tidligste eksemplet på at idretten kobles sammen med spørsmål om menneskerettigheter er gjennom Europaparlamentet sin resolusjon mot verdensmesterskapet i fotball som avholdt i Argentina i 1978. Resolusjonen kritiserte menneskerettighetsbruddene i landet samtidig som et stort idrettsarrangement ble holdt. Den samme kritikken hadde parlamentet ovenfor Sovjetunionen og deres brudd på menneskerettighetene knyttet opp mot OL i Moskva to år senere.³⁰ Disse resolusjonene viste at europeiske organer også begynte å sette fokus på det menneskelige og moralske innenfor idrettsverdenen. Helsinki-erklæringen i 1975 var med på å skape et rom for at idretten kunne knyttes opp mot menneskerettighetene. Erklæringen vil bli gjennomgått dypere senere i oppgaven. Utviklingen til et moralsk fokusområde innenfor idretten vil være viktig for å forstå boikott-debatten internasjonalt, men også innad i norsk idrett.

1.5 Metode

I tidsperioden før jeg startet å samle inn materialet til denne oppgaven trodde jeg at mesteparten av primærkildene jeg kom til å bruke ville komme fra NIF sine arkiver. I arbeidet med å samle inn informasjonen om hvordan boikott-spørsmålet hadde blitt tatt opp i idretts-Norge, møtte jeg på problemer. Først undersøkte jeg om NIF sitt arkiv fra 1980 befant seg på Riksarkivet, men fant ut at idrettsforbundet kun hadde gitt fra seg arkivene sine frem til 1975. Det lå enkelte mapper fra de ulike særforbundene på Riksarkivet, men ingen av disse inneholdt dokumenter slik som styreprotokoller eller møtereferater, altså dokumentene som jeg var interessert i. Derfor tok jeg kontakt med NIF direkte og fikk god hjelp fra ansatte derifra som kopierte og sendte meg styremøtereferatene til Norges Idrettsforbund i tidsperioden jeg var ute etter. Tilsendt ble også referatet fra Idrettstinget i 1980. Jeg var også i kontakt med flesteparten av særforbundene for å høre om de hadde tatt vare på referater og

³⁰ Næss, *Idrett, politikk og menneskerettigheter*, 57.

styreprotokoller fra samme tidsperiode, og enkelte sendte det materialet som de fant. Materialet til Kajak- og Kanoforbundet, samt fotballforbundet ble lest og kopiert med fra deres kontorer på Ullevål Stadion. Problemet med det nyeste arkivmaterialet til idretten i Norge, er at det ikke er samlet. Dermed har det vært utfordrende å skaffe oversikt over materialet og innse om jeg har oversett noe. To dokumenter som ingen har funnet er det ekstraordinære årsmøtet og årsmøtet i den norske olympiske komiteen, to dokumenter som er svært viktig i forbindelse med oppgaven.³¹ Disse referatene hadde gitt et innsyn i hvorfor den olympiske komité først valgte å stemme for en boikott mens de to måneder senere snudde og stemte for deltagelse i olympiaden. I delene av oppgaven der disse dokumentene kunne gitt ytterlige informasjon vil avisoppslag om årsmøtene benyttes for å gi kontekst. Det at disse dokumentene ikke er funnet gjør derimot at denne delen av arbeidet svekkes.

Bruken av avisartikler og leserinnlegg som utgjorde del av den norske debatten om boikott er også en viktig del av oppgaven. Avismaterialet vil bli brukt kvalitativt, altså er det nærlesing, kontekstualisering og tolkningen av hva som står i mediene som er interessant i dette arbeidet.³² Hvor mange avisartikler som ble skrevet om OL-boikotten, en kvantitativ analyse av avisene, vil ikke bli gjort.³³ Det er realopplysningene i avisene som jeg er ute etter, dermed bruker jeg avisene som beretning. Aviser som beretning betyr at jeg bruker informasjonen gitt i artiklene for å si noe om tematikken jeg skriver om.³⁴ Avismaterialet har gitt meg tilgang til referater fra møter jeg ikke har fått tak i og mulighet til å lese intervjuer gjort med både idrettsledere og utøvere under hele prosessen. Informasjonen fra disse intervjuene utvider det historiske materialet som allerede har blitt tatt frem i forskningsfeltet, og det er i denne

³¹ Seniorrådgiver innenfor idrettspolitik i NIF, Per Tøien, har lett etter dokumentene og kontaktet tidligere ansatte i NOK før 1996 (da NOK fortsatt var selvstendig) men ingen har funnet dokumentene

³² Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*, 2 utg. (Oslo: Universitetsforlaget, 1999), 183-84.

³³ Arne Solli, "Å arbeide kvantitativt," i *Historikerens arbeidsmåter*, red. Leidulf Melve og Teemu Ryymin (Oslo: Universitetsforlaget 2018), 92.

³⁴ Hallvard Tjelmeland, "Aviser som historiske kjelder," i *Å skrive i motvind- Ruth Thomsen og Stavanger aftenblad 1934-1980*, red. Else-Beth Roalsø (Oslo: Norsk pressehistorisk forening, 2004), 115.

oppgaven med på å utfylle eksisterende materiale.³⁵ Intervjuene gir også et mer personlig blikk på debatten, noe som tidligere ikke har blitt forsket på innenfor feltet. Med mer tid ville jeg gjerne ha forsøkt å få gjennomført et intervju av en utøver som var aktiv i debatten, men intervjuene i avisartiklene er også gode kilder til oppgaven.

Jeg har valgt å bruke avisene Aftenposten og Verdens Gang (VG) i denne oppgaven og systematisk undersøke tidsperioden mellom 01.01.1980 til 01.08.1980. Disse avisene ble valgt fordi de gir et representativt inntrykk av debatten. Med en større tidsramme hadde jeg også sett gjennom Arbeiderbladet Oslo og hva som ble skrevet om boikotten i denne avisen grunnet dens politiske tilhørighet ovenfor regjeringen i 1980. De første artikkelen om OL-boikotten kom tidlig i januar, mens selve olympiaden pågikk i juli og det vil derfor være interessant å se nærmere på hva som ble skrevet da lekene pågikk i Moskva. Avisene har blitt lest gjennom avisdatabasen til Nasjonalbiblioteket, og søkeordet «OL-boikott» har vært mest i bruk. Også søk etter spesielle idrettsledere og idrettsutøvere har blitt gjennomført i samme database. Enkelte andre aviser har også blitt brukt innenfor den gitt tidsperioden, men dette er kun når Aftenposten eller VG henviser til at saken er hentet fra en annen avis. Dette gjelder en sak i Arbeiderbladet Oslo og en sak i Vårt Land, samt materialet hentet fra Dagbladet. Enkelte idrettsutøvere har også gitt intervjuer i senere tid, så disse brukes til å utfylle avismaterialet fra 1980. Utøverne som blir brukt som eksempler i denne oppgaven er de som uttalte seg til disse avisene, men enkelte andre utøvere kan ha ytret sin mening i lokalaviser om boikottdebatten og disse har jeg da ikke analysert. Hovedfokuset ligger altså på idrettsutøverne som var ute i de landsdekkende avisene for å snakke om boikotten.

Delen av oppgaven som omhandler avstemmingen på Idrettstinget er også hentet fra avisartikler, men dette materialet hadde ikke fullstendig informasjon. Dermed har jeg prøvd å fylle på med opplysninger fra særforbundene i nåtid for å finne ut hva de stemte under tinget. I likhet med referatene fra NOK har jeg ikke fått tak i hva alle særforbundene stemte, da mange ikke har oversikt eller kunne finne dette i sine egne dokumenter fra 1980. Tallene som presenteres når jeg skriver om de 131 stemmene på Idrettstinget er dermed en blanding av hva

³⁵ Knut Grove og Jan Heiret, "Å arbeida med munnlege kjelder," i *Historikerens arbeidsmåter*, red. Leidulf Melve og Teemu Ryymin (Oslo: Universitetsforlaget, 2018), 125-26.

som står i avisene og informasjon gitt til meg fra særforbundene i ettertid. Dette gjelder også tallene for hva idrettskretsene sine representanter stemte, som jeg heller ikke har fått tak i. Denne informasjonen har jeg tatt med for å understreke at noen av tallene kan unnvike fra hvordan stemmene egentlig spredte seg på tinget.

1.6 Avgrensning og gangen i oppgaven

Avgrensingen i denne oppgaven vil både være geografisk og innenfor en tidsperiode. Jeg valgte å kun fokusere på den norske debatten rundt boikott-spørsmålet, og valgte derfor bort muligheten til å sammenligne prosessen i ulike land. Men med hovedfokus på hva idrettsutøverne mente var det enklere å kun arbeide med de norske utøverne og heller komme med sporadiske eksempler fra andre land der det er passende. En måte å utvide oppgaven hadde vært å sett på idrettens plass knyttet opp mot utenrikspolitikk generelt under den kalde krigen, enten i et internasjonalt eller nasjonalt perspektiv. Oppgaven hadde da gått mer på overflaten på temaet, og jeg ville heller undersøke en spesifikk periode og hendelse. Valget falt på sommerolympiaden i 1980 fordi det var skrevet lite på norsk om denne hendelsen, og med hovedfokus på idrettsutøverne var det et hull i fagfeltet.

Fokuset i oppgaven ligger dermed på prosessen norsk idrett som helhet gikk gjennom fra den sovjetiske invasjonen av Afghanistan og frem til olympiaden åpnet i Moskva 19. juli 1980. Både de norske idrettslederne, særforbundene og idrettsutøverne vil få plass i denne oppgaven, men jeg har valgt å legge mest fokus på idrettsutøverne og deres posisjon i boikottvedtaket. Grunnen til dette er fordi den lille forskningen som er gjort på feltet ikke hadde idrettsutøverne som sitt hovedområdet, og derfor vil denne oppgaven forhåpentligvis bringe noe nytt til fagfeltet. En annen vinkling på oppgaven kunne vært å sammenligne prosessen i Norge og et annet land, som for eksempel USA eller Storbritannia, og se på hvilke argumenter som ble brukt og hvordan påvirkningen fra nasjonale myndigheter var. Men mitt ønske var å undersøke utøverperspektivet, som ikke har vært det mest undersøkte innenfor idrettshistorie generelt, og dermed trekke denne gruppen frem som en aktør i idrettshistorie.

Gangen i denne oppgaven er som følgende. Etter dette innledende kapitlet følger kapittel to som tar for seg den historiske perioden kald krig som kontekst for boikott-debatten. Både perioden frem til 1980 og det amerikanske ønsket om boikott tas opp i denne delen, som avsluttes med en gjennomgang av det idrettslige samarbeidet mellom Norge og Sovjetunionen

fra andre verdenskrig og frem til 1980. Kapittel tre handler om den overordnede norske debatten om boikotten av OL i Moskva. De politiske partiene sine syn på boikotten vil raskt introduseres før norsk idrett sin historie frem til 1980 vil bli gjort rede for. Deretter er det forløpet til Idrettstinget i april 1980 som vil bli gjennomgått. I kapittel fire er det selve Idrettstinget og beslutningene som ble tatt der, som er viktige. Også de tre standpunktene som er nevnt i teoridelen, det idrettslige, moralske og realistiske, vil forklares dypere i dette kapitlet. Det vil også bli drøftet hvordan disse kan brukes til å tolke vedtakene på Idrettstinget og undersøke hvilke idrettsledere som hadde de forskjellige standpunktene. Utøverne sin plass i debatten kommer i kapittel fem, og argumentene til både utøverne som var for deltagelse og for boikott gjennomgås og sammenlignes med argumentene til de norske idrettslederne. Det siste kapitlet er en oppsummering av funnene i oppgaven.

2 Bakgrunn for boikotten

For å kunne undersøke boikotten av OL i Moskva i 1980 må den historiske perioden som sanksjonen skjedde i beskrives. Å sette seg inn i forholdet mellom verdens land er viktig for å kunne undersøke hvem som støttet opp under boikott og hvem som ønsket å delta. Idrettens plassering i den kalde krigen sier også mye om hvordan boikotten ble presentert og diskutert i samtiden. I dette delkapittelet skal jeg se på hvordan den kalde krigen utviklet seg fra slutten av Cuba-krisen frem til den sovjetiske invasjonen av Afghanistan. Hvilken plass idretten hadde i den kalde krigen, samt hvordan det kulturelle forholdet mellom Norge og Sovjetunionen vil også bli gjennomgått i dette kapitlet.

2.1 Kald krig som historisk kontekst

2.1.1 Avspenning

Løsningen på Cuba-krisen i 1962 og underskrivingen av ikkespredningsavtalen fra 1968 var starten på en større avspenning mellom USA og Sovjetunionen under den kalde krigen. Vedtakene SALT-1 og ABM-avtalen, som ble underskrevet i 1972, var også viktig i nedrustningen av våpenproduksjon og distribusjon av atomvåpen. Planen for ytterligere nedrustning fortsatte senere samme år da SALT-2 ble påbegynt, men denne avtalen ble ikke ratifisert før i 1979 og da hadde det internasjonale klimaet mellom supermaktene blitt kjølig igjen.³⁶ En sentral hendelse i avspenningsperioden var konferansen om samarbeid og trygghet i Europa (KSSE) som også ble påbegynt i 1972 i Helsinki. På denne konferansen ble erklæringer om større kulturelle, økonomiske og menneskelige samarbeid mellom Øst- og Vest-Europa vedtatt, samt prinsipper om at statsgrensene på kontinentet skulle respekteres slik de var.³⁷ Innenfor det menneskelige samarbeidet falt også idrettssamarbeid, noe som vil diskuteres senere i oppgaven. Helsinki-erklæringene har blitt sett på som en kulminasjon av avspenningspolitikken som startet etter Cuba-krisen i 1962, altså et tiår der dialog og avtaler mellom USA og Sovjetunionen var essensielle for utviklingen i verden. Men selv med opprettelsen av erklæringer og avtaler ble forholdet mellom de to supermaktene forverret fra midten av 1970-tallet.

³⁶ Tjelmeland, *Den kalde krigen*, 92-93.

³⁷ Tjelmeland, *Den kalde krigen*, 104-05.

En av grunnene til det kjølige klimaet mellom USA og Sovjetunionen fra 1975 var synet deres på samarbeidet mellom landene. Sovjetunionen gjennomførte samarbeid på enkelte felter og konflikt på andre. Ved å stabilisere Europa gjennom KSSE flyttet de sine interesser for påvirkning til Afrika og Asia, spesielt til kommunistiske opprørs- og frigjøringsgrupper som kjempet for makt i den tredje verden. Den amerikanske forventningen til nedrustningen var stor, men opposisjonen i USA vokste parallelt med den økende sovjetiske innblanding utenfor Europa. I denne tidsperioden mistet også amerikanerne mye av sin innflytelse i den tredje verden til kommunistiske grupper.³⁸ Nederlaget i Vietnam var det største og gjorde at påvirkningen som USA hadde hatt i regionen falt sammen. Også i Midtøsten mistet USA sin innflytelse gjennom tapet av Iran som alliert i 1978, da den vestligstøttende ledelsen ble erstattet av et islamsk presteskap.³⁹ Disse eksemplene viser den synkende påvirkningen amerikanerne hadde i den tredje verden, og utviklingen nådde en bunn med den sovjetiske invasjonen av Afghanistan i slutten av 1979.

2.1.2 Sovjetisk invasjon av Afghanistan

Afghanistan hadde et godt forhold til Sovjetunionen gjennom en vennsapsavtale og til USA som en del av den alliansefrie bevegelsen siden andre verdenskrig.⁴⁰ I 1978 kuppet kommunister i landet makten og startet et reformarbeid for et mer liberalt samfunn, men det afghanske kommunistpartiet hadde lite støtte i befolkningen og kuppet møtte mye motstand.⁴¹ Med den store misnøyen fryktet Sovjetunionen at det kommunistiske styret i landet ville falle, noe som gjorde at Kreml så det som nødvendig å sende inn militære styrker for å beskytte det nylig sosialistiske landet. Denne reaksjonen bygget på Bresjnev-doktrinen, som gikk ut på at Sovjetunionen hadde en plikt til å intervensere i et annet sosialistisk lands styreform dersom det var truet.⁴² Dermed ble den sovjetiske hæren sendt over grensen til Afghanistan i desember 1979, noe som i ettertid skulle vise seg å være et militært og politisk feilgrep.⁴³

³⁸ Lundestad, *Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*, 101.

³⁹ Tjelmeland, *Den kalde krigen*, 107-08.

⁴⁰ Tjelmeland, *Den kalde krigen*, 108.

⁴¹ Lundestad, *Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*, 106.

⁴² Lundestad, *Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*, 220.

⁴³ Tjelmeland, *Den kalde krigen*, 109.

2.1.3 Amerikansk og vestlig reaksjon

Reaksjonene til resten av verden kom raskt etter det som ble ansett som den mest direkte invasjonen mot et land utenfor Sovjetunionens interesseområde siden andre verdenskrig. Afghanistan, mente Vesten, var ikke i interessesfæren til Sovjetunionen slik Ungarn og Tsjekkoslovakia hadde vært tidligere, og dermed ble reaksjonene sterkere enn ved invasjonene i Europa. I et FN-møte ble invasjonen fordømt med 104 mot 18 stemmer.⁴⁴ En stor andel av de nøytrale landene var også med å fordømme invasjonen, spesielt landene med en høy andel muslimer.⁴⁵ Den amerikanske reaksjonen gikk ut på flere sanksjoner slik som: stopp av høyteknologisk eksport til Sovjetunionen, en begrensning av kornhandelen med landet, SALT-2 avtalen ble lagt på is og det ble en økning i det amerikanske forsvarsbudsjettet.⁴⁶ Reaksjonene i Vest-Europa var mer forsiktige, spesielt fra Vest-Tyskland og Frankrike som ønsket å opprettholde avspenningspolitikken som hadde vært gjeldene det siste tiåret. Jimmy Carter, den amerikanske presidenten, så invasjonen som slutten på avspenningsperioden som hadde vart fra slutten på Cuba-krisen. Denne tankegangen ble støttet av det amerikanske folket der kun 13% hadde et godt syn på Sovjetunionen i 1980.⁴⁷ Blant amerikanerne var det derimot én sanksjon som fikk mye mer oppmerksomhet enn de andre, nemlig myndighetenes ønske om å boikotte de olympiske lekene i Moskva sommeren 1980.

En idrettslig boikott ble første gang nevnt som en mulig sanksjon innenfor Carter-administrasjonen den 4. januar 1980, men usikkerheten rundt en slik boikott var stor. Carter selv mente at en vestlig boikott av de olympiske lekene ville påføre Sovjetunionen et internasjonalt nederlag, men samtidig så han ulempene dette ville påføre de amerikanske utøverne som hadde trent for mesterskapet.⁴⁸ Løsningen på dette problemet ble å presse IOC til å flytte lekene ut av Sovjetunionen til et annet sted. Denne henvendelsen ble sendt til IOC sin leder, Micheal Morris, bedre kjent under navnet Lord Killian. Svaret fra Killian var at organisasjonskomiteen for lekene i Moskva hadde møtt alle retningslinjene som IOC hadde

⁴⁴ Tjelmeland, *Den kalde krigen*, 109.

⁴⁵ Lundestad, *Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*, 106.

⁴⁶ Lundestad, *Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*, 110.

⁴⁷ Lundestad, *Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*, 111.

⁴⁸ Sarantakes, *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War*, 80.

lagt frem og dermed hadde han ingen grunn til å flytte lekene. I denne begrunnelsen lå også grunnidealet til den olympiske bevegelsen, nemlig at sport og politikk skulle være adskilt.⁴⁹ Tankegangen om adskilt sport og politikk var blitt utfordret under den kalde krigen med ulike politiske markeringer og boikotter, men IOC sto på sitt om at den sovjetiske olympiske komité ikke hadde gjort noe for å miste rettighetene til å avholde lekene.

Mens boikott-planene hadde bred støtte i den amerikanske befolkningen, var de amerikanske idrettsutøverne sterkt imot. Frustrasjonen var høy hos utøverne som ikke forsto hvordan en idrettslig boikott ville føre til at sovjetiske soldater skulle trekke seg ut av Afghanistan. Det samme standpunktet hadde den amerikanske olympiske komité som mente at de ville opptre illojalt ovenfor den internasjonale olympiske komité dersom de ikke møtte opp under lekene.⁵⁰ Argumentene til idrettsutøverne og den olympiske organisasjonen hjalp lite, fordi den 20. januar offentliggjorde Carter planene for en idrettslig boikott for det amerikanske folket. Kunngjøringen møtte stor støtte både i mediene og hos den amerikanske befolkningen, der rundt 80% var for at de amerikanske idrettsutøverne ikke skulle delta i OL.⁵¹ Etter lanseringen av boikott-planene fortsatte USA med et press på de andre vest-europeiske landene for å delta i boikotten, men også her møtte Carter på motstand. I de fleste europeiske land var de nasjonale olympiske komiteene autonome, de kunne altså bestemme selv om de skulle delta i lekene eller ikke. Den amerikanske olympiske komité var sterkt påvirket av myndighetene og hadde dermed ikke den samme uavhengigheten som komiteene i Europa hadde. Autonome sportskomiteer var noe amerikanske myndigheter trodde var fantasi og ikke eksisterte i virkeligheten, og dette stemte for komiteene i Afrika og Øst-Europa, mens Vest-Europa sin bruk av autonomi var en viktig del av samfunnet.⁵² Dermed ble det umulig for USA å overtale sine allierte i Europa til å støtte opp under boikotten, de endte heller opp med å anbefale sine allierte på det sterkeste til å delta i den olympiske boikotten.

⁴⁹ Paul Corthorn, "The Cold War and British debates over the boycott of the 1980 Moscow Olympics," *Cold war history* 13, nr. 1 (2013): 45, <https://doi.org/10.1080/14682745.2012.727799>.

⁵⁰ Sarantakes, *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War*, 88.

⁵¹ Sarantakes, *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War*, 86.

⁵² Sarantakes, *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War*, 121.

Motgangen for Carter fortsatte under vinter-OL i Lake Placid, holdt i februar 1980, der IOC hadde sitt årsmøte. På dette årsmøtet ble det enstemmig vedtatt at sommerlekene i Moskva ikke skulle flyttes, og begrunnelsen til IOC var at de olympiske lekene i Sovjetunionen ikke hadde noe med situasjon i Afghanistan å gjøre. Å løse krigshandlinger i verden var ikke idrettsorganisasjoners oppgave, det var de innblandede myndighetene i landene som måtte løse slike problemer.⁵³ Beslutningen som ble tatt av IOC stanset ikke Carter fra å presse de amerikanske idrettsutøverne til å ikke delta i lekene. Både gjennom tilbaketrekkingen av økonomiske midler og treningsanlegg greide Carter å tvinge den amerikanske olympiske komité sammen for å stemme over deltakelse i OL. Den amerikanske olympiske komiteen (USOC) forsto at hvis ikke boikott-spørsmålet ville bli debattert og stemt over internt kunne amerikanske myndigheter ødelegge hele den amerikanske olympiske bevegelsen. Den 24. april hadde komiteen et møte som endte med at 1604 representanter i USOC stemte for boikott, mens 797 stemte imot.⁵⁴ Denne beslutningen førte til at komiteen takket nei til invitasjonen til lekene i Moskva, et vedtak som de amerikanske myndighetene var fornøyd med.

2.2 Idrett under den kalde krigen

I tiden etter andre verdenskrig ble det internasjonale idrettssamarbeidet mer omfattende, spesielt gjennom arbeidet til de internasjonale særforbundene i ulike idretter og gjennom IOC.⁵⁵ Arbeidet til disse organisasjonene skapte et område der idrettsutøvere og idrettsledere kunne kommunisere med hverandre. Idretten ble en viktig faktor innenfor mellomstatlige utviklingsprogram grunnet dens verdi innenfor kulturelle og sosiale sammenhenger.⁵⁶ Under den kalde krigen brukte både USA og Sovjetunionen idrett aktivt i politiske konflikter, men også til å vise den andre parten hvor høyt presterende idrettsutøvere var i deres eget land. Kampen om å være best på idrettsarenaene gjenspeilte seg i å ha den beste og sterkeste

⁵³ Robert C. R. Siekmann, "The boycott of the 1980 Moscow Olympic Games and detente," *The international sports law journal*, nr. 3-4 (2011): 187.

⁵⁴ Sarantakes, *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War*, 193.

⁵⁵ St.meld. nr. 23 (1981-1982), Kulturpolitikk for 1980-åra, 126 (Oslo 1981).

⁵⁶ St.meld. nr. 23 (1981-1982), Kulturpolitikk for 1980-åra, 126.

ideologien. Idretten ble en del av den politiske propagandaen.⁵⁷ Historiker David B. Kanin trekker frem at idrett er en trygg måte å vise uenighet med andre land på, ettersom idrettsarrangementer ikke er like farlige som økonomiske og diplomatiske forbindelser. Videre trekker Kanin frem at sport skiller seg fra andre kulturelle uttrykksmåter slik som kunst og musikk ved at idrettskonkurranser alltid vil ha vinnere og tapere, noe som indikerer at enkelte lands idrettsutøvere er bedre enn andre.⁵⁸ Selve idrettsarrangementene har ikke en fastsatt politisk kontekst, men kan tolkes på ulike politiske måter av ulike aktører.

Noen eksempler på politisk bruk av idretten var under medaljeseremonien for 200-meter for menn under OL i Mexico City i 1968, der de amerikanske utøverne Tommie Smith og John Carlos brukte muligheten til å markere mot fattigdom, diskriminering og forskjeller i hjemlandet. Selve demonstrasjonen var å møte opp på seremonien i sokkene, heve den ene armen samtidig som de så ned under nasjonalsangen.⁵⁹ Et annet eksempel var diplomati mellom USA og Kina gjennom bordtennis, også kalt «ping-pong diplomacy», der amerikanske bordtennisspillere ble sendt til Kina for å spille mot kinesiske utøvere. Dette møtet var starten på den diplomatiske kontakten mellom de to landene, som senere førte til det første amerikanske statsbesøket i Kina av president Richard Nixon i 1972.⁶⁰

Disse eksemplene viser både at idretten ble brukt til å markere, men også skape samtalekanaler som tidligere ikke hadde vært opprettet. Selv med idrettsarrangementer som samtalearenaer og steder for politiske markeringer, var det bruken av idrett som en sanksjon,

⁵⁷ Philippe Vonnard, Nicola Sbeti, og Grégory Quin, "Introduction: "Divided but not disconnected":studying a new "paradigm" for the history of sport during the Cold War," i *Beyond boycotts: sport during the Cold War in Europe*, red. Philippe Vonnard, Nicola Sbeti, og Grégory Quin (Berlin & Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2018), 2-3.

⁵⁸ Kanin, *A political history of the Olympic Games*, 2.

⁵⁹ Jules Boykoff, "Protest, Activism, and the Olympic Games: An Overview of Key Issues and Iconic Moments," *International journal of the history of sport* 34, nr. 3-4 (2017): 169, <https://doi.org/10.1080/09523367.2017.1356822>.

⁶⁰ Quentin Tonnerre og Grégory Quin, "A forgotten "ping-pong diplomacy"? About the Chinese ping-pong players tour of Switzerland (1972)," i *Beyond boycotts: sport during the Cold War in Europe*, red. Philippe Vonnard, Nicola Sbeti, og Grégory Quin (Berlin & Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2018), 195.

altså boikott, som har fått mesteparten av fokuset i forskningen slik som nevnt tidligere. Den første store boikotten av de olympiske lekene ble gjennomført av mange afrikanske land i 1976, da sommer-OL ble arrangert i Montréal. Grunnen til boikotten var at rugbylandslaget fra New Zealand hadde deltatt i en turne i Sør-Afrika, et land som hadde blitt utestengt av IOC i 1964 grunnet apartheid innenfor idretten. I Sør-Afrika hadde kun hvite lov å drive med idrett, dermed mente mange afrikanske land at New Zealand støttet opp under rasisme ved å turnere i det afrikanske landet. De krevde at New Zealand skulle utestenges fra de olympiske lekene i Canada. Denne henvendelsen ble ikke gjennomført av IOC, og dermed falt valget på boikott for mange afrikanske land.⁶¹ Boikott ble det også fire år senere av de olympiske lekene i Moskva, samt fire år etter i Los Angeles. Under disse to lekene var det først USA og enkelte av deres allierte som boikottet, mens det i 1984 var Sovjetunionen sammen med de fleste landene i Warszawapakten som boikottet OL.

2.3 Kulturelt og idrettslig samarbeid mellom Norge og Sovjetunionen

Etter andre verdenskrig startet samarbeidet mellom Norge og Sovjetunionen opp allerede et par måneder etter frigjøringen. Sambandet Norge-Sovjetunionen ble opprettet kun uker etter frigjøringen av Finnmark, og viktige menn som forsvarssjef Otto Ruge og formann i idrettsforbundet Olaf Helset var blant de første styremedlemmene.⁶² Målet til Sambandet var «å styrke vennskapet og utvikle det sosiale, økonomiske og kulturelle sambandet mellom Norge og Sovjetunionen».⁶³ Selv om Sambandet skulle styrke vennskap mellom de to landene tok det ikke lang tid før organisasjonen ble unngått som kommunikasjonsredskap fra norsk side, da mange av de viktige nordmennene som hadde vært positive i 1945 allerede i 1950 trakk seg ut. Dermed forsvant også det sovjetiske håpet om at Sambandet skulle ha noen stor påvirkning på politikken i Norge, men innenfor menneskelig kontakt mellom de to

⁶¹ Corthorn, "The Cold War and British debates over the boycott of the 1980 Moscow Olympics", 45.

⁶² Stian Bones et al., "Kald Krig," i *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, red. Sven G. Holtmark (Oslo: Pax, 2015), 332-34.

⁶³ Bones et al., "Kald Krig," 334.

nabolandene fortsatte organisasjonen å være viktig. En menneskelig forbindelse som Sambandet ønsket å kontrollere var idrettsutvekslingen.⁶⁴

I tiden etter andre verdenskrig var brobygging noe et samlet politisk Norge ønsket, da også innenfor idretten. Sovjetiske idrettsutøvere hadde før krigen kun deltatt i konkurranser med arbeideridretten i Vesten, mens mange håpet nå at tiden var inne for at sovjetiske idrettsutøvere også skulle delta i de store internasjonale mesterskapene.⁶⁵ Allerede på våren 1945 deltok sovjetiske og norske skiløpere i internasjonale konkurranser i den befrie delen av Norge.⁶⁶ Den første sovjetiske deltagelsen i et stort stevne etter krigen var i friidretts-EM i 1946, som ble arrangert på Bislett stadion i Oslo, mens OL i Helsinki i 1952 var de første olympiske lekene Sovjetunionen deltok i. Etter å ha sett de sovjetiske idrettsutøverne og deres måte å drive idrett på, var interessen i Norge stor for disse utøverne. Spesielt innenfor skøytesporten økte interessen og nysgjerrigheten for løperne fra Sovjetunionen. Det gikk rykter om raske banetider på skøytebanen i Alma Ata, og mange lurte på hvilke tider norske skøyteløpere kunne oppnå på denne banen.⁶⁷ Beundringen gikk også andre vei. Sovjetiske idrettsentusiaster hyllet skøyteløperen Knut «Kuppern» Johannessen under VM på skøyter i Moskva i 1955. Denne interessen for idrettsutøvere i de to landene var noe Sambandet Norge-Sovjetunionen dro nytte av, men som norske myndigheter så på som problematisk, spesielt i grenseområdene.⁶⁸ Forslaget på en løsning var en kulturavtale mellom de to landene.

Kulturavtalen mellom Norge og Sovjetunionen ble satt på dagsorden i 1955 da statsminister Einar Gerhardsen besøkte Moskva og en avtale som skulle omhandle det kulturelle livet i de to landene ble diskutert. Norge sitt ønske med en slik avtale var å få store deler av kulturutvekslingen inn under offisielle rammer, og dermed vekk fra organisasjoner som Sambandet Norge-Sovjetunionen.⁶⁹ Avtalen de to landene kom frem til etter forhandlinger

⁶⁴ Bones et al., "Kald Krig," 335.

⁶⁵ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 195.

⁶⁶ Goksøyr, *Historien om norsk idrett*, 2, 120.

⁶⁷ Stian Bones, Erik Egeberg, og Yngvild Sørbye, "Kultursamarbeid og kulturkamp," i *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014* red. Sven G. Holtmark (Oslo: Pax, 2015), 427.

⁶⁸ Bones, Egeberg, og Sørbye, "Kultursamarbeid og kulturkamp," 428.

⁶⁹ Bones, Egeberg, og Sørbye, "Kultursamarbeid og kulturkamp," 425.

omhandlet både kulturelt, vitenskapelig og teknologisk samarbeid og ble avtalefestet i 1956, men ble ikke ratifisert før i 1958 grunnet den sovjetiske invasjonen av Ungarn i 1956. Innholdet i kulturavtalen ble utarbeidet mellom «Statskomiteen for kulturelle forbindelser» i Sovjetunionen og Utenriksdepartementets kulturkontor i Norge.⁷⁰ Samarbeidet dreide seg om utveksling av studenter, yngre forskere, tekniske eksperter og representanter for forskjellige områder innenfor kultur- og idrettsliv. Et viktig punkt i avtalen var gjensidighetsprinsippet innenfor omfang og økonomiske rammer. Selv om idrettslig utveksling skulle skje innenfor kulturavtalen foregikk fortsatt mesteparten av den utenfor. Spesielt i Finnmark begynte idrettssamarbeidet mellom Norge og Sovjetunionen å oppstå på slutten av 1950-tallet.

Samarbeidet innenfor idretten mellom Norge og Sovjetunionen ble et pusterom i jernteppet i Øst-Finnmark.⁷¹ Gjennom de gode resultatene som sovjetiske utøvere hadde vist internasjonalt på 1950-tallet, ønsket mange finnmarkinger å opprette kontakt for å kunne observere de dominerende utøverne på nært hold. Det første eksemplet på at det fra norsk side ble foreslått kontakt, var gjennom Øst-Finnmarks bryte- og bokseklubb, som via Sambandet Norge-Sovjetunionen, ønsket å opprette kontakt med en atletklubb i Murmansk i 1957.⁷² Særforbundet den norske klubben lå under var positiv, men foreslo at idrettsorganisasjoner fra begge land måtte stå for samarbeidet. Fra norsk side ble Norges Idrettsforbund koblet på, mens det sovjetiske idrettsministeriet i Moskva også mottok henvendelsen. Samarbeidet startet først i 1959 da en klarering kom fra begge idrettsorganisasjonene, og de første idrettsutøvere fra Sovjetunionen krysset over Storskogen til konkurranse mot norske utøvere. Disse utøvere var de første sivile som hadde krysset grensen i nord siden slutten av andre verdenskrig.⁷³ Norske idrettsutøvere innenfor boksing, bryting og fotball reiste over til Sovjetunionen i 1960, mens i 1963 reiste de første skiløperne over for å konkurrere. Samme år reiste en delegasjon fra Øst-Finnmark idrettskrets over grensen for å møte idrettsrådet i

⁷⁰ Bones, Egeberg, og Sørbye, "Kultursamarbeid og kulturkamp," 425.

⁷¹ Stian Bones, Kari Aga Myklebost, og Einar Niemi, "Nordlige rom, nordlige folk," i *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, red. Sven G. Holtmark (Oslo: Pax, 2015), 443.

⁷² Bones, Myklebost, og Niemi, "Nordlige rom, nordlige folk," 445.

⁷³ Bones, Myklebost, og Niemi, "Nordlige rom, nordlige folk," 445.

Murmansk. Dette var starten på flere møter mellom Idrettsstyret og ulike idrettsforbund i de to landene, der målet var å utbygge en transnasjonal idrettslig forbindelse.⁷⁴

Det idrettslige samarbeidet i Øst-Finnmark hadde norske myndigheters støtte, og ble innarbeidet i arbeidsprogrammet for kulturutveksling mellom Norge og Sovjetunionen i perioden 1966-67.⁷⁵ Ønsket fra Øst-Finnmark idrettskrets var også å få økonomisk støtte til å utvikle idrettssamarbeidet med sovjetisk side videre, en tanke som kulturavdelingen i Utenriksdepartementet var positiv til. De norske myndighetene så idrettsutvekslingen som en god mulighet til å liberalisere forholdet på grensen, og ønsket å hjelpe til med kostnadene på rundt 30 000 kr for å opprettholde samarbeidet.⁷⁶ Et problem for idrettssamarbeidet oppsto etter den sovjetiske invasjonen av Tsjekkoslovakia i 1968. Formannen i Norges idrettsforbund, Torfinn Bentzen, ba alle særforbundene om å avbryte det idrettslige samkvemmet med landene som hadde invadert Tsjekkoslovakia. Idrettsstyret støttet Bentzen sitt ønske og den idrettslige kontakten med Sovjetunionen ble opphevet, noe som gjorde at sovjetiske utøvere ikke kunne delta i konkurranser i Norge. Dette varte frem til starten av 1969 da restriksjonene mot sovjetisk idrett ble opphevet.⁷⁷

Idrettssamarbeidet utviklet seg videre i en tidsperiode på 1970-tallet da avspenning og samarbeid var ønskelig fra Vesten og Sovjetunionen, spesielt gjennom konferansen om samarbeid og sikkerhet i Europa (KSSE).⁷⁸ Denne konferansen la opp til større økonomiske, kulturelle og menneskelige samarbeid mellom øst og vest i Europa, og disse ulike samarbeidsfeltene ble delt inn i ulike kurver. Idrettslig samarbeid falt innenfor kurv tre som satte søkelys på den menneskelige kontakten, informasjonen, kultur og utdanning.⁷⁹ I de idrettslige forslagene ble samarbeid rundt aktiviteter gjennom konkurranser og sportsmøter,

⁷⁴ Bones, Myklebost, og Niemi, "Nordlige rom, nordlige folk," 445-47.

⁷⁵ Bones, Myklebost, og Niemi, "Nordlige rom, nordlige folk," 447.

⁷⁶ Idrettssamarbeidet over landegrensene i nord, 09.07.1968, RA/S-6794/D/da/Dad/L3551/0010-74.6/99

⁷⁷ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 292.

⁷⁸ Hallvard Tjelmeland, "Tyngdekraften fra Helsingfors " i *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, red. Sven G. Holtmark (Oslo: Pax, 2015), 469.

⁷⁹ Tjelmeland, "Tyngdekraften fra Helsingfors " 468.

der de ulike landene kunne lære av hverandre foreslått. Selve samarbeidet var ikke en lovfestet forpliktelse, men ble av medlemslandene regnet som en lovlig ikke-bindende avtale.⁸⁰ Idrettsstyret innarbeidet noen av tankene fra KSSE i sine generelle retningslinjer for norsk idretts internasjonale engasjement i 1977. Innholdet i disse retningslinjene var at norsk idrett skulle delta i internasjonale konkurranser, men dersom internasjonale konflikter truet et arrangement fra å bli arrangert skulle særforbundene eller NIF arbeide for å flytte konkurransen. I retningslinjene sto det også at Idrettsstyret kunne forby norsk idrettslig utveksling med andre land dersom norske myndigheter hadde brutt diplomatiske bånd eller at landet var under bindende sanksjoner fra FN.⁸¹ Disse retningslinjene var også gjeldende under boikott-debatten.

Utviklingen om at Norge og Sovjetunionen ønsket å fortsette idrettslig samarbeid vises også i dokumentet «Avtale om prinsippene for samarbeid mellom Sovjetunionen og Norges idrettsorganisasjoner», fremstilt 3. desember 1976.⁸² I denne avtalen ble kulturavtalen, som ble skrevet under av landene i 1956, utvidet til å fastslå mer spesifikke tiltak innenfor idretten. Tiltakene gjaldt blant annet utveksling av idrettslige erfaringer, deltakelse i konkurranser og konferanser i hverandres land og opprettholdelse av årlig kontakt gjennom protokollskriving. Målet for avtalen var at den skulle bidra til å utvide samarbeidet innenfor sport og idrett, samt øke forståelsen mellom ungdommene i de to landene. Interessant for boikottspørsmålet som kom opp i 1980, var punkt 8 av avtalen som lyder: «Denne avtalen trer i kraft fra det øyeblikket den undertegnes og gjelder i 5 år».⁸³ Om denne avtalen skulle oppheves eller opprettholdes, var et av spørsmålet som ble tatt opp under boikottdebatten i Norge.

⁸⁰ Siekmann, "The boycott of the 1980 Moscow Olympic Games and detente", 183.

⁸¹ St.meld. nr. 23 (1981-1982), Kulturpolitikk for 1980-åra, 128.

⁸² Avtale om prinsippene for samarbeid mellom Sovjetunionen og Norges idrettsorganisasjoner, 03.12.76, RA/S-1032_1/D/L0182/0002

⁸³ Avtale om prinsippene for samarbeid mellom Sovjetunionen og Norges idrettsorganisasjoner, 03.12.76, RA/S-1032_1/D/L0182/0002

3 Norsk debatt om boikotten

Den norske reaksjonen på Sovjetunionens invasjon av Afghanistan var ulik den amerikanske. Ved å dele grense med Sovjetunionen var ønsket om lavspenningspolitikk ovenfor naboen i øst, samt den generelle avspenningen mellom øst og vest viktig for Norge på 1970-tallet.⁸⁴ Norge hadde protestert mot angrepet på Tsjekkoslovakia i 1968, men ønsket om å gjenoppta dialog kom fort. Dette viste hvilket forhold de norske myndighetene ønsket å ha ovenfor Sovjetunionen. Også den sovjetiske styrkeoppbyggingen som skjedde på Kola-halvøya var viktig for Norge å observere, samt opprettholdelsen av kontakt med Sovjetunionen i nordområdene.⁸⁵ I månedene før den sovjetiske invasjonen av Afghanistan var det dobbeltvedtaket i NATO som ble diskutert i den norske politikken. Dobbeltvedtaket innebar utplassering av 572 mellomdistanseraketter i Europa som et svar på Sovjetunionens plassering av SS 20-raketter.⁸⁶ I tiden etter angrepet på Afghanistan var det den norsk-sovjetiske relasjonen som ble hovedfokuset. En hendelse som fikk stor oppmerksomhet i Norge i denne perioden var arrestasjonen av Andrej Sakharov, en russisk dissident som hadde kritisert invasjonen, og som noen år tidligere hadde fått utdelt nobels fredspris i Norge.⁸⁷ Sakharov var også en forkjemper for at olympiaden burde boikottes.⁸⁸

I dette delkapittelet er det hvilke syn de norske politiske partiene hadde på invasjonen som vil bli utforsket. Bruken av idrettslig boikott som sanksjon ovenfor Sovjetunionen vil også bli diskutert. Hvordan utviklingen innenfor norsk idrett fra andre verdenskrig og frem til Idrettstinget i 1980 vil også ses på. Deretter vil synspunktene og argumentene som norske idrettsledere brukte under boikott-debatten gjennomgås.

⁸⁴ Rolf Tamnes, *Oljealder: 1965-1995*, vol. B. 6 (Oslo: Universitetsforl., 1997), 30.

⁸⁵ Hallvard Tjelmeland, "Ny kald krig, nye fiendebilder," i *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, red. Sven G. Holtsmark (Oslo: Pax, 2015), 504.

⁸⁶ Tjelmeland, *Den kalde krigen*, 110.

⁸⁷ Tjelmeland, "Ny kald krig, nye fiendebilder," 508.

⁸⁸ Alfred Erich Senn, *Power, politics, and the Olympic Games* (Champaign: Human Kinetics, 1999), 176.

3.1 Norsk politikk sitt svar på invasjonen

Den første store diskusjonen i Stortinget om invasjonen skjedde den 4. februar 1980. Her la utenriksminister Knut Frydenlund frem sanksjonene ovenfor Sovjetunionen, deriblant utsettelse eller avlysning av alle militære og politiske besøk og strengere overholdelse av reglene for offentlige kredittytelser til landet.⁸⁹ Selv med disse sanksjonene var det viktig for Frydenlund å understreke at Norge fortsatt ønsket en lavspenningspolitikk i nordområdene. Utenriksministeren mislikte derfor de skarpe reaksjonene til USA som han mente var unødvendig konfliktskapende og kunne være med på å lukke Sovjetunionen for dialog. Et isolert Sovjetunionen var farligere enn et åpent, mente Frydenlund.⁹⁰ Under debatten om den sovjetiske invasjonen i Stortinget var det tre leirer. Den første leiren var høyresiden som så invasjonen som et uttrykk for iverende ekspansjonisme fra Sovjetunionen og som ønsket at Norge måtte styrke forsvaret sitt. I den andre leiren sto deler av venstresiden for avspenningspolitikk og mente at invasjonen ikke måtte skape overreaksjoner. Hos den tredje leiren, som blant annet Frydenlund og statsminister Odvar Nordli tilhørte, lå fokuset på vedlikehold av det gode naboskapet og opprettholdelsen av lavspenningspolitikken i nord.⁹¹

3.1.1 Politisk diskusjon rundt OL-boikott

I januar 1980 fikk statsminister Odvar Nordli et brev som oppfordret til boikott av de olympiske lekene i Moskva av den amerikanske presidenten Jimmy Carter. Også andre vest-europeiske land, slik som Danmark, Vest-Tyskland og Storbritannia, fikk samme brev. Svaret fra disse landene varierte fra Vest-Tyskland som mente at idrettsutøverne selv måtte svare om de ville delta, til Storbritannia som hadde forhørt seg med Canada om de kunne overta lekene.⁹² Nordli sitt svar på brevet var lignende det vest-tyske svaret om at det var idrettsorganisasjonene som måtte avgjøre boikott-spørsmålet. Innbakt i dette svaret lå tradisjonen om at norsk idrett var autonom og at idretten selv skulle kunne ta slike valg.

⁸⁹ Tjelmeland, "Ny kald krig, nye fiendebilder," 508.

⁹⁰ Tamnes, *Oljealder: 1965-1995*, B. 6, 30-31.

⁹¹ Tjelmeland, "Ny kald krig, nye fiendebilder," 509.

⁹² *Aftenposten*, Ber Norge følge USA, 21.01.80

Besvarelsen ble av opposisjonen på Stortinget kalt for svak. De ønsket heller at regjeringen skulle gå inn for en boikott.⁹³

I utgaven *Norsk utenrikspolitiske årbok 1980* ble de fleste av Norges politiske partier spurt om å gjøre rede for boikott som virkemiddel i utenrikspolitikken, og mange av representantene som svarte trakk frem OL-boikotten i sitt svar.⁹⁴ Fremskrittspartiet var for en full kulturell boikott av Sovjetunionen, som da også innebar de olympiske lekene. Kristelig folkeparti og Senterpartiet støttet begge boikotten, men mente samtidig at idretten ikke skulle bli et vanlig instrument i politiske boikotter i fremtiden, samt at idrettsorganisasjonene ikke skulle ha ansvaret for de norske reaksjonene alene. I motsatt ende av den politiske skalaen finner vi Norges kommunistiske parti som ikke støttet en norsk boikott av lekene. Partiet mente at en boikott gikk imot både idrettsfolkets og Norges nasjonale interesser. Etter avstemmingen på Idrettstinget ga partiet skylden for boikotten til både sammensetningen av idrettsforbundet og den norske regjeringen. Fra Sosialistisk Venstreparti var uttalelsene mindre krasse, men også de mente at boikotten ikke burde ha blitt gjennomført. Argumentet til partiet bygde på at selv en optimal olympisk boikott ikke ville trekke soldatene ut av Afghanistan. Videre ville en deltagelse i olympiaden ha vært en manifestasjon av ønsket om kulturell avspenning, mente SV.⁹⁵

Statsministeren, utenriksministeren og kirke- og undervisningsministeren var alle fra Arbeiderpartiet i 1980, og den felles oppfatningen i partiet var at idretten selv skulle bestemme boikott-spørsmålet. Etter at beslutningen hadde blitt tatt, var det indikasjoner innad i regjeringen om at Idrettstinget burde ha fattet en annen beslutning.⁹⁶ Dette vises klart med uttalelsene til kirke- og undervisningsminister Einar Førde etter at beslutningen hadde blitt tatt på Idrettstinget i april 1980: «Når konfliktene tilspisser seg i verden, ser vi gang på gang at det er de skjøre plantene, kultur og idrett, som rammes først».⁹⁷ Idretten var tilknyttet kirke-

⁹³ Tjelmeland, "Ny kald krig, nye fiendebilder," 509.

⁹⁴ *Norsk utenrikspolitisk årbok: 1980*, red. Eilert Struksnes. (Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Instituttet, 1981).

⁹⁵ *Norsk utenrikspolitisk årbok: 1980*, 47-78.

⁹⁶ Tjelmeland, "Ny kald krig, nye fiendebilder," 509-10.

⁹⁷ Frank Rossavik, *Stikk i strid: ein biografi om Einar Førde* (Oslo: Spartacus, 2008), 79.

og undervisningsdepartementet frem til 1984, og dermed var det Førde som var ministeren i Nordli-regjeringen som hadde myndighet ovenfor idretts-Norge.⁹⁸ Ministeren var som resten av regjeringen ikke entusiastisk over valget til idrettsorganisasjonene, men fulgte linjen satt opp av Nordli; regjeringen skulle ikke blande seg inn i beslutningen, men heller svare med råd dersom idretten ønsket det.

I Stortingsmeldingen nr. 23 som kom ut i 1981-1982 ble forholdet i utenrikspolitiske saker mellom myndighetene og norsk idrett kommentert. Kirke- og kulturdepartementet ville ikke foreslå et formalisert samarbeid mellom idrettsorganisasjonene og offentlige organ, men regnet med at idretten ville ta kontakt med Utenriksdepartementet dersom en utenrikspolitisk sak innenfor idretten dukket opp. Hos Utenriksdepartementet ville de få råd som gjorde at idretten skulle ta beslutninger på et forsvarlig grunnlag sett fra Norges utenriksinteresser. Ønsket fra Kirke- og kulturdepartementet var at de frivillige idrettsorganisasjonene i landet skulle arbeide aktivt og uavhengig i internasjonal sammenheng, men at myndighetene skulle være sterkt engasjert i valgene. Dette begrunnet de med at de viste interesser for samarbeid med andre land, og at idrettsområdet var en naturlig del av det samarbeidet.⁹⁹ Disse nye retningslinjene kan bli tolket som et svar på boikott-vedtaket som idretts-Norge vedtok på Idrettstinget året før.

3.2 Norsk idrett under den kalde krigen

3.2.1 Norsk idrett fra 1940-1970

Ideen om at idretten var autonom sto sterkt i Vest-Europa, og spesielt siden slutten av andre verdenskrig hadde denne tankegangen vært viktig for norsk idrett. Norsk idrett hadde drevet idrettsstreik under okkupasjonen, og en tanke om at idretten i Norge skulle være en uavhengig folkebevegelse som ikke skulle motta direktiver fra statlige myndigheter sto sterkt i etterkrigstiden.¹⁰⁰ Både aktiv og passiv streik hadde blitt gjennomført, og slik opposisjon mot okkupasjonsmakten var unikt under krigen. Ingen andre land hadde hatt en like sterk og

⁹⁸ Goksøyr, *Historien om norsk idrett*, 2, 134.

⁹⁹ St.meld. nr. 23 (1981-1982), Kulturpolitikk for 1980-åra, 128.

¹⁰⁰ Matti Goksøyr, *Staten og idretten 1861-1991* (Oslo: Kulturdepartementet, Idrettsavdelingen, 1992), 41-43.

samlet idrettsbevegelse som protesterte mot krigen og okkupantene.¹⁰¹ Dette la grunnlaget for en autonom idrettsbevegelse som også fortsatte å ta beslutninger selv, slik som under debatten rundt norsk deltagelse under de olympiske lekene i Melbourne i 1956. Etter Sovjetunionens invasjon av Ungarn ble det skapt en opinion i Europa om å boikotte lekene siden Sovjetunionen stilte med utøvere. Norge endte opp med å sende sine utøvere til Australia, og opinionen for en boikott, ledet av Nederland og Spania, ble ikke fulgt opp. Et av argumentene som ble brukt av daværende formann i NOK, Arthur Ruud, var at idretten burde holdes hevet over politikken. Dette var et annet syn på et boikott-spørsmål enn det som ble vedtatt i 1980.¹⁰² Videre på 1960-tallet var det spørsmålet rundt Sør-Afrika sin deltagelse i internasjonale idrettsarrangement som ble diskutert grunnet apartheid innenfor idrettsorganiseringen. Idretten i Sør-Afrika var kun for hvite, noe som gjorde at IOC erklærte landets olympiske komité som suspendert fra 1964 for å bryte med den olympiske charteren. Norges representant i IOC, Jan Staubo, valgte å stemme imot å utestenge Sør-Afrika fra de olympiske lekene.¹⁰³

Samme år som Sør-Afrika ble utestengt, skulle Norges tennislandslag møte det afrikanske landet i andre runde i Davis Cup på Madserud. Både i tiden før og under selve kampen ble møtet et diskusjonstema blant ulike idrettsorganisasjoner i Norge, der tennisforbundet og idrettsforbundet sto sentralt. Formannen for tennisforbundet var Jan Staubo, som senere skulle være en sentral person i boikott-spørsmålet i 1980, en leder som skilte konsekvent mellom idrett og politikk. Staubo ønsket ikke å avlyse tenniskampen mot Sør-Afrika grunnet sitt syn på idretten, men forhørte seg med Norges idrettsforbund for å få en avklaring fra høyere hold. NIF viste videre til det internasjonale tennisforbundet, som svarte Staubo med at de fargede og hvite tennisorganisasjonene i Sør-Afrika hadde startet tilnærmelser med hverandre. Staubo tok til seg svaret fra det internasjonale tennisforbundet og tolket at landet fortsatt var medlem av forbundet, men den vage ordbruken til tennisforbundet gjorde at Staubo kontaktet NIF for andre gang for å få en «avgjørelse eller tilrådning».¹⁰⁴

¹⁰¹ Goksøyr, *Historien om norsk idrett*, 2, 115.

¹⁰² Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 198.

¹⁰³ Goksøyr, *Historien om norsk idrett*, 2, 140.

¹⁰⁴ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 199.

Problemstillingen ble tatt opp i NIF sitt arbeidsutvalg, der flertallet i utvalget kom frem til at kampen burde avlyses. Dette var en avgjørelse som gikk imot Staubo sitt syn på at idrett og politikk var avskilt. Staubo klagde derfor avgjørelsen som hadde blitt tatt i arbeidsutvalget, inn til formannen Axel Proet Høst i idrettsforbundet på bakgrunn av at avgjørelsen brøt med idrettsforbundets formålsparagraf. Klagen til Staubo fikk medhold hos Høst som ikke hadde vært til stede under arbeidsutvalget, og dermed ble det gitt klarsignal fra NIF om at kampen kunne spilles. På selve kampdagen stormet demonstranter banen for å demonstrere mot apartheid i Sør-Afrika, og hendelsen fikk stor plass i mediene som var kritisk mot Staubo og tennisforbundet for at kampen hadde blitt forsøkt spilt. Det internasjonale tennisforbundet støttet avgjørelsen som hadde blitt tatt i Norge og mente at enkeltland ikke burde nekte å konkurrere mot Sør-Afrika så lenge landet ikke var utestengt fra konkurranse. Året etterpå fremmet Sovjetunionen et forslag om å utestenge Sør-Afrika fra tennissporten. Norge stemte nei til dette forslaget, med begrunnelse om at idretten var en brobygger mellom nasjonene.¹⁰⁵ Det norske samarbeidet med Sør-Afrika innenfor idretten fortsatte frem til 1974 da Ole Jacob Bangstad hadde blitt formann i idrettsforbundet og fikk alle norske særforbund til å bryte idrettslige forbindelser med landet.¹⁰⁶

3.2.2 Norsk idrett under boikott-spørsmålet i 1980

Allerede dagen etter at Jimmy Carter hadde kunngjort at USA ønsket å boikotte OL i Moskva skrev norsk presse om hva politikerne og idretten tenkte om denne uttalelsen. Idrettsstyret hadde sitt første møte om en eventuell boikott den 20. januar, der både idrettssamarbeidsavtalen med Sovjetunionen og en eventuell boikott av OL i Moskva ble tatt opp. Norsk idrettssamarbeid med andre land hadde fra 1978 fulgt retningslinjer der den offisielle utenrikspolitikken som Norge førte ville være en viktig faktor i NIF sin vurdering av slike spørsmål.¹⁰⁷ På dette tidspunktet hadde ikke Idrettsstyret noen grunn til å bryte den allerede beskrevne idrettsavtalen med Sovjetunionen av 1976. Forbundet åpnet heller for at enkeltutøvere, av personlige årsaker, kunne avstå fra å delta i stevner med sovjetiske utøvere. Dette var enda et eksempel på autonomien i norsk idrett. Videre ble de enige om at styret ikke

¹⁰⁵ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 199-201.

¹⁰⁶ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 293.

¹⁰⁷ Idrettsstyrets møte 18., 19. og 20. januar 1980 på Holms Hotel, Geilo, sak 273

skulle ta noe standpunkt rundt boikott-spørsmålet, og at dette heller kunne diskuteres videre dersom det ble ytterligere aktualisert. Da ville også saken drøftes med andre idrettsorganisasjoner og politiske myndigheter.¹⁰⁸

Norsk idrett fulgte i startfasen den samme strategien som regjeringen om å utsette beslutningen til andre land hadde tatt sine. I januar kom det indikasjoner på at en boikott ikke var støttet i Vest-Europa, der autonome olympiske komiteer i land som Sverige, Belgia, Italia og Frankrike gjorde det klart at de ville sende sine utøvere til de olympiske lekene. Myndighetene i disse landene ønsket å diskutere saken med andre regjeringer før de tok en beslutning på oppfordringen fra Carter.¹⁰⁹ Det neste store møtet som ble gjennomført der boikott-spørsmålet ble tatt opp innenfor idretten, var under OL-komiteens og de olympiske særforbunds ekstraordinære årsmøte 28. januar 1980.¹¹⁰ På dette møtet kom det frem at Norge ville boikotte lekene dersom ikke situasjonen i Afghanistan «endrer seg i gunstig retning».¹¹¹ Retningen som nevnes i avisene var at Sovjetunionen trakk ut sine styrker fra Afghanistan. Selve uttalelsen lød slik:

Sovjets innmarsj i Afghanistan og forvisningen av opposisjonelle har skapt sterke reaksjoner i norske idrettskretser. Dersom situasjonen ikke endrer seg i gunstig retning vil det bli meget vanskelig for Norge å melde sin deltagelse i de olympiske sommerleker i Moskva 1980. Den endelige avgjørelsen vil bli truffet av idrettens egne organer etter CIO's¹¹² møte i Lake Placid 9.-19. februar og i god tid før påmeldingsfristens utløp.¹¹³

Denne uttalelsen ble stemt frem av 25 av 27 idrettsforbund på møtet, mens skøyteforbundet og fekteforbundet avsto fra å stemme grunnet ønsket om en sterkere formulert uttalelse.¹¹⁴ Det forslaget skal ha inneholdt et ønske om å avlyse lekene i Moskva gjennom idrettens egne

¹⁰⁸ Idrettsstyrets møte 18., 19. og 20. januar 1980 på Holms Hotel, Geilo, sak 273

¹⁰⁹ VG, 22.01.80, Boikott avvises

¹¹⁰ Protokoller fra dette møtet har ikke vært mulig å oppdrive, dermed er informasjonen hentet fra avisene, ref 1.5 Metode

¹¹¹ *Aftenposten*, 29.01.80, Norsk boikott av Sommer-OL ved uendret situasjon

¹¹² Comité international olympique, CIO er det franske navnet på IOC

¹¹³ *Aftenposten*, 29.01.80, Norsk boikott av Sommer-OL ved uendret situasjon

¹¹⁴ VG, 29.01.80, Norge redd for å stå alene

internasjonale organer.¹¹⁵ Formannen i skøyteforbundet, Børre Rognlien, gikk ut i VG dagen etter møtet og kritiserte OL-komiteen for å ha vedtatt en resolusjon som sa at Norge ville boikotte OL dersom omstendighetene i Afghanistan ikke endret seg. Frykten til Rognlien var at Norge potensielt kunne ende opp med å stå alene og at boikotten da ikke ville ha noen vekt.¹¹⁶ Denne frykten bygget på uttalelsene som hadde kommet fra andre land i Vest-Europa.

Dagene etter møtet i Idrettens Hus skjedde det en kraftig diskusjon i Aftenposten mellom flere norske idrettsledere. Jan Staubo hadde ikke endret sitt ståsted om at OL ikke kunne flyttes eller avlyses selv om andre høytstående idrettsledere mente det motsatte.¹¹⁷ Formannen i friidrettsforbundet, Hans B. Skaset, mente at Staubo hadde tatt det samme standpunktet som resten av idretten i Norge etter møtet i Idrettens hus og at han derfor måtte stemme for avlysning av lekene under IOC-møtet i Lake Placid.¹¹⁸ Samme oppfatning hadde Arne B. Mollén, formannen i den norske olympiske komité, hatt etter årsmøtet. Mollén satte også spørsmålsteget ved om Staubo kun var IOC sin representant i Norge, og ikke Norges representant i IOC.¹¹⁹ Formelt representerer medlemmene i IOC den internasjonale olympiske komiteen og charteren, men alle medlemslandene hadde en representant i komiteen. Ifølge IOCs statutter skulle disse representantene arbeide for å opprettholde den olympiske bevegelsen, ikke nasjonen de kommer fra sitt idrettslige ståsted.¹²⁰ Staubo fulgte den internasjonale olympiske komité sitt standpunkt, og gjorde dermed sin plikt som IOC medlem. Problemet var at han også var medlem av Norges OL-komite som kom frem til et annet standpunkt enn IOC sitt. Dermed ble han forpliktet til to ulike standpunkt samtidig.

Resolusjonen fra møtet i Idrettens hus tok Jan Staubo med seg til IOC sitt årsmøte under de olympiske vinterlekene som ble avholdt i Lake Placid i februar 1980. På dette møtet skulle avgjørelsen tas hvorvidt lekene i Moskva skulle avlyses, flyttes eller gjennomføres. De amerikanske myndighetene jobbet hardt for å få flyttet eller avlyst lekene. USA presset IOC

¹¹⁵ VG, 29.01.80, «Vi har kjørt oss opp i et hjørne»

¹¹⁶ VG, 29.01.80, «Vi har kjørt oss opp i et hjørne»

¹¹⁷ Aftenposten, 30.01.80, Jeg har ikke skiftet mening!

¹¹⁸ Aftenposten, 30.01.80, Jan Staubo opptreden grenser til uanstendighet

¹¹⁹ Aftenposten, 30.01.80, Mollen er forbauset

¹²⁰ Kanin, *A political history of the Olympic Games*, 5.

med at Sovjetunionen hadde brutt den olympiske charteren gjennom invasjonen. Dermed hadde også avtalen som var blitt inngått med den sovjetiske olympiske komite blitt brutt.¹²¹ Videre hevdet Carter-administrasjonen at de ønsket det som var best for den olympiske bevegelsen. Under selve årsmøtet med representantene fra de nasjonale olympiske komiteene var tanken om lekene i Moskva annerledes. Staubo la frem beslutningen som hadde blitt tatt av norsk idrett for forsamlingen, nemlig at Norge ville boikotte dersom situasjonen i Afghanistan ikke bedret seg. Selv om dette var synet til den norske idretten, valgte Staubo å stemme imot dette ønsket under avstemmingen. Beslutningen som ble tatt på årsmøte ble fremlagt av Lord Killian og lød slik:

The very existence of the Olympic Games, the Olympic Movement and the organization of sports through the International Federations is at stake. All 73 members present at the 82nd session of the International Olympic Committee are unanimous that the Games must be held in Moscow as planned.¹²²

Det neste møtet i Idrettsstyret var 8. februar, der uttalelsen fra forrige møte ble tatt i betraktning. Situasjonen i Afghanistan hadde ikke endret seg siden forrige møte i Idrettsstyret. Videre tok de beslutningen om at styret ville følge utviklingen i saken videre og ta sin avgjørelse i tett samarbeid med NOK. Om det ble nødvendig ville saken også bli tatt opp på Idrettstinget 18-20. april 1980.¹²³ Dette ble foreslått av styremedlem Njål Norheim, som kommenterte dette under sak 284 som gjaldt «Norges deltakelse i De Olympiske leker i 1984».¹²⁴ Forslaget til Norheim ble stemt ned med seks mot fem stemmer. Det bredere idrettssamarbeidet med Sovjetunionen ble også tatt opp på møtet, der uttalelsene fra januar lå til grunn for diskusjonen. Styret kom frem til å fortsette forpliktelsene som lå i utvekslingsavtalen. Argumentene for fortsettelse av avtalen var at det positive idrettssamarbeidet burde fortsette selv i vanskelige situasjoner, samt at ingen av de andre nordiske landene hadde gått bort fra sine utvekslingsavtaler med Sovjetunionen.¹²⁵

¹²¹ Sarantakes, *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War*, 122.

¹²² Sarantakes, *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War*, 126.

¹²³ Idrettsstyrets møte 8. februar 1980 i Idrettens Hus Bærum. Møte nr. 16, Sak 290.

¹²⁴ Idrettsstyrets møte 8. februar 1980 i Idrettens Hus Bærum. Møte nr. 16, Sak 284.

¹²⁵ Idrettsstyrets møte 8. februar 1980 i Idrettens Hus Bærum. Møte nr. 16, Sak 290.

Skøyteforbundet fulgte disse retningslinjene fra NIF ovenfor Sovjetunionen og gjennomførte landskampen på skøyter i Alma Ata i mars 1980.¹²⁶

Idrettsstyret møttes igjen 1-2. mars til et nytt møte der boikott-spørsmålet ble tatt opp. Under sak 299 står det at Idrettsstyret ønsket svar fra Norges olympiske komite om norsk deltagelse i olympiaden i Moskva innen 31. mars. Videre i sak 312 var det spørsmål om ungdomsleir i forbindelse med de olympiske lekene i Moskva, og her står det at boikott-spørsmålet trolig ikke vil være avklart før rundt 20. april, altså på Idrettstinget.¹²⁷

I tiden frem mot Idrettstinget var det årsmøter i flesteparten av særforbundene. Det viktigste, når det gjaldt spørsmålet om OL-boikott, skjedde på Seilertinget 23. mars. Der ble boikott-spørsmålet tatt opp, og flesteparten av medlemmene ønsket at seilerforbundet skulle fremme et forslag om norsk boikott på Idrettstinget. Til stede på dette møtet var også Arne B. Mollén, formannen i Norges Olympiske Komité, som uttrykte beklagelse over at enkelte tolkninger av vedtaket fra det ekstraordinære årsmøtet i NOK var for sterke.¹²⁸ Videre snakket Mollén om hvor viktig en eventuell støtte fra særforbundene ville være for avgjørelsen som skulle tas av NOK, samt at hvert særforbund sto fritt til å ikke delta selv om Norge som nasjon deltok i Moskva.¹²⁹ Seilertinget hadde mange medlemmer som ønsket ordet for å argumentere mot formannen i NOK og heller gå inn for en boikott av lekene, og det ble etter hvert lagt frem tre ulike forslag rundt boikott-spørsmålet. Det første ble lagt frem av Knut Røsholm og lød slik: «Norges Seilforbund ber Norges Olympiske Komité på sitt årsmøte 26/3-1980 vedta ikke å delta i OL i USSR 1980. Norges seilforbund vil lojalt følge vedtak fattet av overordnet organisasjonsledd.»¹³⁰ Forslag nummer to ble fremmet av Fredrik Horn og lød «Norske seilere skal ikke delta i OL Seiling Tallinn 1980», mens det tredje, presentert av Per Brodtkorp, lød «Norges Seilforbund vedtar å boikotte de Olympiske Leker i USSR 1980. NSF ber NIF boikotte OL i USSR 1980.»¹³¹ Forslag nummer to og tre ble slått sammen til «Norges

¹²⁶ *Aftenposten*, 09.02.80, Norsk idrett vil holde avtalene med Sovjet

¹²⁷ Idrettsstyrets møte 1-2. mars 1980 på Hotell Globetrotter. Møte nr. 17, Sak 299 og 312

¹²⁸ Seilertinget side 9

¹²⁹ Seilertinget side 10

¹³⁰ Seilertinget side 11

¹³¹ Seilertinget side 12

Seilforbunds representanter skal også arbeide for boikott av OL i USSR 1980». Dette og Røsholm sitt forslag var alternativene å stemme over. Voteringen på Horn og Brondtkorp sitt forslag endte med 39 ja og 49 nei, mens forslaget til Røsholm stemte 79 ja og 4 nei.¹³² Dermed var det forslaget til Røsholm som ble vedtaket fra Seilertinget.

Boikott-saken ble også tatt opp hos Norges fotballforbund på et møte i slutten av januar. På et styremøte den 25.-27. januar ble saken behandlet og både landslagstroppen og kretsformannsmøtet ble konsultert. Presidenten i fotballforbundet, Eldar Hansen, tok med seg meningene fra fotball-Norge til NOK sitt ekstraordinære styremøtet i januar. Her la han frem et ønske fra fotballforbundet om at boikott-saken først burde diskuteres i de ulike særforbundene for senere å bli diskutert både i NOK og i NIF. Videre håpet Hansen at idretten skulle komme frem til en maksimal enighet, noe som ut ifra møtet i NOK virket usannsynlig. Til slutt fremmet fotballpresidenten forslaget om at idretten burde oppsøke hjelp fra regjeringen og at de sammen skulle kunne ta en beslutning.¹³³ Dette ønsket om hjelp fra de norske myndighetene møtte på lite støtte på møtet.

Norges olympiske komité hadde sitt årsmøte i mars, og på dette møtet skiftet komiteen standpunkt fra boikott til deltagelse i Moskva. I januar hadde NOK kommet frem til at Norge ville boikotte sommer-OL så lenge situasjonen i Afghanistan ikke hadde endret seg. Under møtet 26. mars var det likevel forslaget til viseformannen i basketballforbundet, Terje Holm, som ble vedtatt.¹³⁴ Argumentasjonen til Holm gikk i hovedsak ut på at idretten fungerte som avspenning og at en idrettslig boikott ville føre til flere boikotter og dermed at det internasjonale samarbeidet i verden ville reduseres.¹³⁵ Denne endringen i synet på OL ble møtt med både kritikk og entusiasme i idretts-Norge. Entusiasmen kom først og fremst fra idrettsutøvere som fikk sterke indikasjoner på at deres mål om OL-deltagelse ville skje.

¹³² Seilertinget side 11-12

¹³³ Styremøte nr.15, lørdag 26. og søndag 27. januar 1980, kl. 16.30 og kl. 09.30 på Voksenåsen Hotel, Sak nr. 427

¹³⁴ Protokoller fra dette møtet har ikke vært mulig å oppdrive, dermed er informasjonen hentet fra avisene, ref 1.5 Metode

¹³⁵ *Aftenposten*, 27.03.80, Idrett fremmer avspenning

En av de som gikk kritisk ut i mediene etter vedtaket var Hans B. Skaset, formannen i friidrettsforbundet, som kritiserte hvor enkelt Norges olympiske komité og deres medlemmer hoppet fra boikott-linjen til deltagelses-linjen uten at det hadde skjedd noen endringer i Afghanistan. Skaset stilte også spørsmål til Holm om hvorfor dette forslaget ikke hadde blitt fremmet av viseformannen på møtet i januar som han var til stede på.¹³⁶ Dagen før, i et intervju med *Aftenposten*, var Skaset litt mindre kritisk og gikk ut og støttet vedtaket om deltagelse, selv om han personlig var betenkt over avgjørelsen.¹³⁷ En idrettsleder som gikk hardere ut mot NOK enn det Skaset gjorde var Egil Nylenna, formannen i svømmeforbundet. Han sa i et intervju med *VG* at han enda var opprørt og lei seg over vedtaket som fikk flertall i NOK, spesielt etter det enstemmige vedtaket under møtet i januar for det motsatte. Nylenna kalte mange av de andre norske idrettslederne for vinglehøner som ikke var sterke nok til å følge opp det enstemmige vedtaket.¹³⁸ Felles for Skaset og Nylenna var at begge tvilte på at Idrettstinget eller Idrettsstyret ville endre på NOK sitt vedtak. Grunnen til denne uttalelsen var indikasjonene fra Idrettsstyret sine tidligere møter om boikott-saken der samarbeidet med den olympiske komiteen om beslutningen var ønskelig. Selv med disse uttalelsene var det Idrettsstyret som hadde myndighet til å avgjøre om Norge skulle delta i OL eller ikke gjennom NIF sin vedtekt § 17, pkt. 9 som lød følgende: «Idrettsstyret skal forby internasjonale representasjon eller internasjonalt arrangement som vil være uheldig av hensyn til landets interesser eller til norsk idretts samlende tarv.»¹³⁹ Denne paragrafen ga Idrettsstyret mulighet til å overstyre anbefalingen fra NOK om deltagelse i Moskva, dette fordi NOK var underlagt lovverket til idrettsforbundet. Den endelige avgjørelsen rundt boikott-spørsmålet ble ikke tatt opp før på Idrettstinget i Bodø 18.-20. april 1980.

¹³⁶ *VG*, 28.03.80, Hans B Skaset: Føler vemmelse

¹³⁷ *Aftenposten*, 27.03.80, Bra for de aktive å få klarsignal til OL nå-

¹³⁸ *VG*, 28.03.80, Egil Nylenna: Reiser ikke...!

¹³⁹ *Aftenposten*, 27.03.80, Siste ord er ikke sagt

4 Idrettstinget i Bodø 18-20. april 1980

Idrettstinget er den høyeste myndigheten i norsk idrett, og avholdes annet hvert år. I 1980 ble Idrettstinget avholdt i Bodø fra 18-20. april og det var på dette møtet at boikott-saken endelig ble avsluttet. Hvem som var ledende under Idrettstinget, hvilke forslag som ble fremmet og selve prosessen vil bli gjennomgått i dette kapittelet. Det idrettslige, moralske og realistiske standpunktet innenfor idretten vil bli beskrevet og brukt i dette delkapittelet. Også hvordan prosessen var etter vedtaket på Idrettstinget og frem til svaret om norsk boikott ble sendt til den sovjetiske olympiske komité vil bli kommentert.

4.1 Idrettsstyret

Det var ikke bare idrettens organer som engasjerte seg i spørsmålet om OL-boikott. I ukene før Idrettstinget gjorde Aftenposten en gallup blant sine lesere om deres tanker rundt en eventuell boikott av olympiaden i Moskva. Flertallet som ble spurt mente at norske idrettsutøvere burde delta i olympiaden, mens rundt 25% var i tvil. Det politiske standpunktet til de spurte stemte overens med hva de politiske partiene på Stortinget mente om saken, der venstresiden var for deltagelse og høyresiden for boikott. Hovedargumentet for deltagelse var at politikk og idrett ikke burde blandes sammen. Norges mulighet til å vise misnøye med Sovjetsamveldets politikk var hovedargumentet for boikott-støttespillerne. Ut ifra gallupen ble det også klart at det var flere yngre som ønsket deltagelse enn det var eldre.¹⁴⁰ Tidlig i april oppsto det sterke indikasjoner på at USA kom til å boikotte OL, et vedtak som ikke kom overraskende på Ole Jacob Bangstad, formannen i NIF, som uttalte til Aftenposten at det amerikanske vedtaket kunne slå begge veier i den norske debatten på Idrettstinget.¹⁴¹

Mediene var engasjert i debatten rundt boikott-spørsmålet, og både VG og Aftenposten hadde satt sammen en oversikt som viste hvilke særforbund som hadde bestemt seg for hva de skulle stemme på Idrettstinget og hvilke særforbund som fortsatt var usikre. Av de største særforbundene som var for deltagelse var fotballforbundet, friidrettsforbundet og basketballforbundet. Til sammen var det 27 stemmer for deltagelse blant forbundene. De største forbundene som ønsket boikott var svømmeforbundet og seilforbundet, og til sammen

¹⁴⁰ *Aftenposten*, 29.03.80, Nordmenn til OL i Sovjet, sier flertall

¹⁴¹ *Aftenposten*, 14.04.80, «Er ikke overrasket»

var det 16 stemmer for boikott. Enkelte særforbund, slik som sykkelforbundet og skiforbundet, fikk stille fritt. Det vil si at representanten fra særforbundene ikke var bundet av vedtak tatt på årsmøtene. Noen få særforbund hadde heller ikke bestemt seg eller kom til å stemme blankt under høringen. Dette viste at splittelsen var stor innafor forbundene i idretts-Norge, men at flesteparten av stemme ville gå til deltagelse i olympiaden.¹⁴² Særforbundene hadde til sammen 60 stemmer av de totalt 131 stemmene på Idrettstinget. Idrettskretsene hadde like mange som særforbundene, mens Idrettsstyret hadde de siste stemmene.¹⁴³ Representantene fra alle idrettskretsene utenom Finnmark kunne stemme fritt under boikott-saken. Det vil si at 58 av de totalt 60 stemmene var frie. Spredningen blant de valgte fra kretsene var stor, også innad i hver enkelt krets. Ifølge VG var det 19 som kom til å stemme for boikott, 17 ville stemme for deltagelse, mens de resterende 24 ikke hadde tatt en beslutning enda. Valget som Idrettsstyret skulle ta på møtet før Idrettstinget var ledende for mange av representantene som enda ikke hadde tatt en beslutning.¹⁴⁴

På møtet til Idrettsstyret ble først forslaget til Njål Norheim, som ble fremmet på styremøtet 8. februar 1980, tatt opp. Dette omhandlet at Idrettstinget måtte revurdere vedtaket om deltagelse i Moskva som ble tatt i 1978, og at Idrettsstyret sammen med NOK skulle ta en beslutning før påmeldingsfristen til Moskva-OL utgikk 24. mai. Dette vedtaket falt med tre stemmer. Videre var det to nye forslag til vedtak som skulle stemmes over. Det første lød:

Idrettsstyret foreslår at Idrettstingets vedtak av 1978 om Norges deltagelse i De Olympiske leker 1980 omgjøres for sommerlekenes vedkommende i samsvar med intensjonene i Lov for Norges Idrettsforbund § 17, pkt 9. Skulle det oppstå noe som gjør at en slik avgjørelse kommer i konflikt med landets interesser går Idrettsstyret ut fra at Regjeringen tilkjennegir dette. Idrettstinget bør på den bakgrunn gi det nye Idrettsstyret fullmakt til å revurdere vedtaket innen påmeldingsfristens utløp 24. mai d.å.¹⁴⁵

¹⁴² Jeg har prøvd å få tak i materialet som beskriver hva forbundene som stilte fritt og som ikke hadde avgjort sin stemme stemte, men forbundene det gjelder har ikke funnet ut denne informasjonen, ref 1.5 Metode

¹⁴³ *Aftenposten*, 12.04.80, 131 stemmer på Bodø-tinget

¹⁴⁴ VG, 17.04.80, Dødt løp til Moskva

¹⁴⁵ Idrettsstyrets møte 17. og 18. april 1980 på SAS Royal Hotel, Bodø. Møte nr. 19. Sak 318

Det andre forslaget som ble fremmet lød: «Idrettsstyret anbefaler at Idrettstingets tidligere vedtak om å delta i Sommer-OL 1980 i Moskva opprettholdes.» Voteringen på de to forslagene var at åtte stemte på det første forslaget, mens tre stemte på det andre. Dermed var det boikott-vedtaket som ble stående som gjeldende fra Idrettsstyret sitt møte. Det var siste del av § 17, pkt. 9 som flertallet brukte som grunnlag for anbefalingen om boikott av lekene til Idrettstinget, altså «uheldig av hensyn til norsk idretts samlende tarv» og ikke til «uheldig av hensyn til landets interesser».¹⁴⁶ Dette samsvarer med forslaget fra Idrettsstyret som gir regjeringen mulighet til å endre vedtaket dersom det strider med landets interesser. I teorien hadde Idrettsstyret mulighet, med hjemmel i paragraf 17, pkt. 9, til å vedta boikott uten å ha tatt opp saken på Idrettstinget. Styret hadde dermed gått imot anbefalingen tatt på årsmøtet til NOK. Blant de åtte som stemte for boikott-forslaget befant både formannen Ole Jacob Bangstad og viseformann Turid Seime seg. I innstillingen til tilslutningen til Idrettsstyret uttrykte formann Bangstad at det moralske hadde veid tyngst for flertallet. At norske idrettsutøvere skulle delta i en idrettsfest for fred og forandring samtidig som arrangørlandet drev væpnet kamp ovenfor nabolandet kunne ikke flertallet i Idrettsstyret stille seg bak utrykte Bangstad.¹⁴⁷ Hos de tre som foreslo deltagelse befant Njål Norheim og Hrorar Elvenes seg.

4.2 Idrettstinget

Statsminister Odvar Nordli åpnet Idrettstinget den 18. april 1980 med en tale som blant annet omhandlet at norsk idrett skulle ha frihet til å ta selvstendige avgjørelser, også når det gjaldt saker som berørte internasjonal politikk. Nordli snakket videre om regjeringens svar på den sovjetiske invasjonen av Afghanistan, men understrekte at spørsmålet om boikott av OL fortsatt lå hos idrettsorganisasjonene. Statsministeren fastslo regjeringens standpunkt gjennom utsagnet: «Det er et grunnleggende trekk i det norske samfunn at organisasjonene selv på fritt grunnlag skal kunne ta standpunkt til de spørsmål som faller innenfor deres ansvarsområde.»¹⁴⁸ Kun hvis idretten selv ønsket råd ville de få det fra regjeringen. Etter

¹⁴⁶ *Norsk utenrikspolitisk årbok: 1980*, 44.

¹⁴⁷ *Norsk utenrikspolitisk årbok: 1980*, 44.

¹⁴⁸ Statsministerens åpning av Idrettstinget i Bodö, 18. april 1980

åpningstalen til Nordli ble mange saker angående norsk idrett diskutert og vedtatt, men saken representantene og media ventet på, var 7A: Norges deltagelse i de olympiske leker 1980.

Saken om deltagelse i Moskva-OL startet med at Idrettsstyret gjorde rede for de to vedtak som hadde blitt votert over på møtet dagen før. Bangstad gjorde rede for forslaget som hadde fått åtte stemmer, mens Hans Olsvik gjorde rede for forslaget med tre stemmer. Deretter var det innlegg fra både formenn i særforbundene og idrettsledere fra distriktene som tok til talerstolen for å legge frem sine synspunkter og argumenter. Det siste innlegget kom fra Jan Staubo, før Bangstad avsluttet selve debatten. Under debatten ble det fremmet andre forslag enn det Idrettsstyret hadde kommet frem til, blant annet fra friidrettsforbundet og seilforbundet. Til sammen kom det inn ni forslag som alle ble oversendt til redaksjonskomiteen som besto av medlemmer fra NIF, idrettskretsene og særforbundene. Formannen i redaksjonskomiteen var Kjell Wickstrand, og han la frem hvilke forslag som skulle voteres over på Idrettstinget. Det første forslaget gjaldt skiforbundet sitt forslag som lød slik:

Idrettstinget beslutter å utsette avgjørelsen om deltagelse i Moskva-OL til etter at styret har innhentet råd fra den norske regjering. Idrettsstyret får tingets fullmakt til å avgjøre norsk deltagelse i OL i Moskva eller uteblivelse av samme når rådet foreligger.¹⁴⁹

Dette forslaget falt mot én stemme. Det neste var det håndballforbundet som fremmet, det var todelt og lød slik: «Idrettstinget opprettholder sitt tidligere vedtak om at Norge deltar i De Olympiske Leker 1980 i Moskva.»¹⁵⁰ og «Idrettstinget gir det nye Idrettsstyret i samarbeid med NOK fullmakt til å revurdere vedtaket innen påmeldingsfristens utløp.»¹⁵¹ Den første delen falt med 82 mot 46 stemmer, mens begge forslagene sammen falt med 67 mot 58 stemmer. Forslag nummer tre var det Idrettstingets flertall hadde kommet frem til. Som forslaget til håndballforbundet var også dette todelt, der første del gjaldt §17, pkt. 9 og andre del gjaldt det nye Idrettsstyrets mulighet til å endre vedtaket før påmeldingsfristen gikk ut. I

¹⁴⁹ Idrettssting-protokoll, Bodø 18.-20. 1980, Sak 7A

¹⁵⁰ Idrettssting-protokoll, Bodø 18.-20. 1980, Sak 7A

¹⁵¹ Idrettssting-protokoll, Bodø 18.-20. 1980, Sak 7A

tillegg til dette forslaget var det innlagt to forslag som skulle tas opp til votering dersom forslaget til Idrettstinget fikk flertall. Dette gjaldt Kajakk- og Kanoforbundet sitt forslag om:

En boikott av de olympiske leker i Moskva må også ses i sammenheng med Norges idrettsavtale med Sovjetunionen. Hvis idretts tinget 1980 vedtar boikott (uteblivelse) av OL i Moskva sies idrettsavtalen med Sovjetunionen opp med øyeblikkelig virkning.¹⁵²

Og forslaget til Arne B. Mollén om:

Ved Norges uteblivelse fra de olympiske leker i Moskva blir det frigjort et vesentlig beløp. Dette brukes til fordel for OL-kvalifiserte aktive som gjennom lengre tid systematisk har forberedt seg til olympiske leker. Beløpene fordeles av NOK's styre gjennom særforbundene og benyttes fortrinnsvis til deltagelse i internasjonale konkurranser av høy klasse.¹⁵³

Idrettsstyret sitt forslag ble votert over, og første del av forslaget ble vedtatt med 73 mot 57 stemmer. Deretter ble andre del av forslaget stemt over og ble vedtatt med 101 mot 28 stemmer. Forslaget til Mollén ble enstemmig vedtatt av de 161 representantene. Forslaget til Kajakk- og Kanoforbundet ble debattert igjen før en beslutning ble tatt rundt spørsmålet om idrettsavtalen med Sovjetunionen. Til slutt falt vedtaket med 98 mot 28 stemmer, og idrettsavtalen med Sovjetunionen besto selv om Norge boikottet OL i Moskva.¹⁵⁴

Gjennom vedtaket om å ikke bryte idrettsavtalen valgte regjeringen å følge Idrettstingets beslutning og opprettholdt avtalen med Sovjetunionen. I et intervju med *Aftenposten* kommenterte Einar Førde beslutningen om at Norge skulle boikotte olympiaden: «Vi konstaterer at organisasjonsdemokratiet i idretten har fungert i samsvar med vår holdning, og tar vedtaket til etterretning.»¹⁵⁵

¹⁵² Idrettssting-protokoll, Bodø 18.-20. 1980, Sak 7A

¹⁵³ Idrettssting-protokoll, Bodø 18.-20. 1980, Sak 7A

¹⁵⁴ Idrettssting-protokoll, Bodø 18.-20. 1980, Sak 7A

¹⁵⁵ *Aftenposten*, 21.04.80, Norsk OL-boikott: Innvirker ikke på idrettsavtalen

4.3 Standpunktene i norsk idrett: Idrettslige, moralske og realistiske

Sommer-OL i Moskva var det mest diskuterte temaet innenfor idretts-Norge i første del av 1980, og både politikere, idrettsfolk og mediene la fram ulike argumenter for å delta eller å boikotte olympiaden. Svein Tønnesson har i sin bok *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986* tatt for seg mange av disse argumentene og mener at de kan deles inn i tre ulike standpunkt; det idrettslige, det moralske og det realistiske. Disse standpunktene gjaldt allmenne prinsipper innenfor norsk idrett i etterkrigstiden og vil i denne oppgave være de analytiske kategoriene for å forstå boikott-debatten og norsk idrett generelt. I dette delkapitlet vil jeg først forklare opphavet til de tre standpunktene gjennom den kalde krigen, før jeg i neste delkapittelet skal se på hvordan boikott-debatten endte etter Idrettstingets beslutning.

4.3.1 Det idrettslige standpunktet

Det idrettslige standpunktet var det dominerende innenfor norsk idrett i tidsperioden 1945-1965. I den første fasen av den kalde krigen hadde både politikere og idrettsledere vært opptatt av at idretten skulle bli en brobygger mellom øst og vest. Ønsket var stort for at sovjetiske idrettsutøvere skulle delta i idrettsarrangementer i Vesten. Med idretten som en brobygger kunne den ikke slippe unna de politiske krisene i starten av den kalde krigen. De tre største i denne perioden dreide seg om opprettelsen av Vest- og Øst-Tyskland, Sovjetunionen sin invasjon av Ungarn og Korea-krigen. Norsk idrett ble dratt inn i de to første av disse krisene. Vinter-OL i 1952 hadde blitt lagt til Oslo, og den gjeldende tankegangen i IOC var at tyske idrettsutøvere skulle delta i lekene. Lederen for IOC, Avery Brundage, hadde før lekene vært i kontakt med mennene som organiserte OL i Berlin i 1936 og ønsket de tyske utøverne velkommen tilbake til olympiaden. Argumentet til Brundage for at de tyske lederne fortsatt skulle få være medlem av den internasjonale olympiske komité lå i deres væremåte som «fullendt gentleman».¹⁵⁶ Den norske olympiske komiteen var mer skeptiske til Tysklands deltagelse i lekene, og deres innstilling var å ikke invitere tyskerne. Etter mye frem og tilbake ble den vesttyske olympiske komiteen invitert til OL i Oslo, mens enkelte tidligere nazister valgte å holde seg unna olympiaden i Norge.¹⁵⁷ Dette ble det første

¹⁵⁶ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 196.

¹⁵⁷ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 198.

beviset på at idretten ikke blandet inn politikk i sine avgjørelser, selv om å invitere okkupantene tilbake til Norge syv år etter krigen var vanskelig for mange. Valget som norsk idrett hadde ovenfor invasjonen av Ungarn gjaldt deltagelse i OL i Melbourne i 1956, der Norge til slutt valgte å delta.¹⁵⁸

Det idrettslige standpunktet innebar den tradisjonelle tankegangen om at politikk og idrett ikke skulle blandes sammen, dermed var det ingen grunn til å innføre en sportslig boikott av idrettsarrangementer grunnet internasjonal politikk. Oppgaven til norsk idrett var å ha forbindelser til alle andre lands idrettsorganisasjoner, ikke velge hvilke land og regimer samarbeidet skulle opprettholdes med. Denne argumentasjonen hadde blitt brukt av Arthur Ruud da Norge til slutt deltok i OL i Melbourne i 1956, der spørsmålet om å delta sammen med Sovjetunionen ble debattert. Jan Staubo var den idrettslederen som fremmet dette standpunktet i størst grad under debatten om Moskva-OL.¹⁵⁹ For Staubo, som norsk IOC-medlem, gjorde jobben hans det vanskelig å ikke ha dette standpunktet. Han hadde stemt for at Sør-Afrika fortsatt skulle få delta i OL da IOC utestengte landet fra de olympiske lekene. Et annet eksempel på hans standpunkt var da han la frem norsk idretts syn på invasjonen av Afghanistan på CIO-årsmøte i Lake Placid for så å stemme mot norsk idrett sitt ønske om boikott av lekene.

Staubo sitt syn på skillet mellom politikk og idrett hadde sin opprinnelse i charteren til IOC. I lovverket sto det konkret hvordan de nasjonale olympiske komiteene skulle drives, og et av hovedpunktene var autonomien. NOK måtte forbli autonom og stå imot alt av politisk, religiøst eller økonomisk press.¹⁶⁰ Siden IOC hadde en filosofi om at politikk og idrett ikke skulle blandes sammen, valgte Staubo å følge denne tankegangen også når det var debatt om boikott av andre nasjoner på grunnlag som lå utenfor idretten selv.

Den tidligere formannen i NIF, Axel Proet Høst, befant seg også innenfor det idrettslige standpunktet. Høst hadde sagt seg enig med Staubo i debatten rundt tennis-kampen mot Sør-Afrika i 1964, og denne beslutningen fulgte hans idrettssyn. Den uavhengige idretten var

¹⁵⁸ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 198.

¹⁵⁹ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 295.

¹⁶⁰ Olympique, "Olympic Charter 1980 Provisional," 15.

viktigst for formannen. Både Staubo og Høst var svært opptatt av å følge de olympiske idealene, og innbakt i idealene lå skillet mellom politikken og idretten.¹⁶¹ Tradisjonen med det idrettslige standpunktet innenfor norsk idrett forsvant delvis etter at Proet Høst ikke ble gjenvalgt til formann i Norges Idrettsforbund i 1965.

Terje Holm, viseformannen i basketballforbundet, som fremmet forslaget om å delta i Moskva-OL på NOK sitt årsmøte i mars 1980, delte også det idrettslige synspunktet. Holm la mer vekt på at Norge måtte fortsette å ha idrettslig samkvem med alle nasjoner og mente at en eventuell boikott av OL i Moskva måtte føre til en større og mer prinsipiell debatt om de idrettslige forbindelsene til en rekke andre land, ikke bare Sovjetunionen.¹⁶² Roforbundet hadde også det idrettslige standpunktet. Eksemplene på standpunktet vises både gjennom å ha ønsket å invitere Sør-Afrika til FISA-konkurransen¹⁶³ i Norge i 1977 og ved å ha støttet deltagelse i olympiaden i 1980. Forbundet ønsket ikke å blande politikk og idrett, men mente at utblivelse fra åpnings- og avslutningsseremonien kunne være markering nok ovenfor Sovjetunionen.¹⁶⁴

4.3.2 Det moralske standpunktet

I det moralske standpunktet var det skillet mellom moral og politikk som var hovedpoenget, og NIF sin formann, Ole Jacob Bangstad, hadde dette standpunktet. Han gikk inn for å kutte samkvemmet norsk idrett hadde med Sør-Afrika da han ble formann i 1973 grunnet landets bruk av apartheid innenfor idretten. Bangstad mente at norsk utblivelse fra de olympiske lekene i Moskva var en moralsk, og ikke-politisk avgjørelse. Dermed ønsket ikke Bangstad å omtale utblivelsen som en boikott, for boikott var en politisk handling. Beslutningen til norsk idrett måtte bygge på noen felles norske verdier som ikke gikk overens med Sovjetunionens invasjon av Afghanistan. Verdier kunne heller ikke bygde på norske utenrikspolitiske interesser. Beslutningen måtte være idrettens alene. Andre lands beslutninger om boikott eller deltagelse var ikke viktig for Bangstad. Selv om Norge skulle ha

¹⁶¹ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 240.

¹⁶² *Aftenposten*, 27.03.80, Idrett fremmer avspenning

¹⁶³ FISA står for Fédération Internationale des Sociétés d'Aviron, Det internasjonale roforbundet

¹⁶⁴ Jacob T. Larsen og Norges Roforbund, *Alle mann klar? Rol: Norges roforbund 1900-2000* (Bergen: Norges Roforbundet, 2000), 202.

vært det eneste landet som boikottet ville det vært moralsk riktig.¹⁶⁵ Denne tankegangen hang sammen med den sterke autonomien norsk idrett hadde hatt siden andre verdenskrig. Standpunktet underbygde også hvorfor Bangstad ikke kontaktet den norske regjeringen for å motta råd angående situasjonen rundt Moskva-OL. Bangstad var ikke den eneste norske idrettslederen som befant seg innenfor det moralske standpunktet.

Torfinn Bentzen, formann i NIF i perioden 1967-1973, var også en idrettsleder som var opptatt av det moralske. Etter Sovjetunionens invasjon av Tsjekkoslovakia i 1968 henstilte han at alle særforbundene skulle bryte idrettssamarbeidet med «østsonelandene».¹⁶⁶ Bentzen fikk støtte i Idrettsstyret. Spørsmålet om boikott av OL i Mexico City i 1968 ble tatt opp grunnet sovjetisk deltagelse i lekene, men kun ni særforbund ønsket boikott. 21 av de andre særforbundene ønsket at Idrettstinget skulle oppheve vedtakene som var tatt mot utøvere fra de angripende landene i Øst-Europa. Idrettstingets beslutning var å sende norske utøvere til Mexico, men fortsatt opprettholde vedtaket om å ikke sende norske utøvere eller invitere angrepslandenes utøvere til Norge. Denne innstillingen ble opphevet i 1969.¹⁶⁷ Dette viste at Bentzen var en idrettsleder som var villig til å bryte kontakt med land som ikke fulgte det han mente var moralsk rett.

Idretten hadde blitt mer universell i løpet av 1970-tallet, spesielt gjennom Helsinkierklæringen og KSSE. Idrettssamarbeid lå, som sagt tidligere, i den tredje kurven som omhandlet menneskelig samarbeid. Innenfor idrettsavtalen var det et stort fokus på det humanitære feltet som omhandlet møter både mellom utøvere og idrettsledere.¹⁶⁸ Kurv tre i Helsinkierklæringen påpeker at alle land skal samarbeide, uavhengig av politiske, økonomiske eller sosiale system. Men det viktige med dette samarbeidet var at det skulle bygge på det humanitære og den positive rollen for begge landene i samarbeidet. Det er denne delen de norske idrettslederne innenfor det moralske standpunktet reagerte på ved invasjonen av Afghanistan, det var ikke lenger et positivt samarbeid for begge parter. Også indikasjonen på at de sovjetiske innbyggerne i Moskva ville bli holdt unna besøkende turister brøt med

¹⁶⁵ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 295.

¹⁶⁶ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 292.

¹⁶⁷ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 292.

¹⁶⁸ Siekmann, "The boycott of the 1980 Moscow Olympic Games and detente", 183.

tanken om ytringsfrihet og hva som var moralsk rett.¹⁶⁹ Det samme gjorde arrestasjonen av den tidligere nobels fredsprisvinneren, Andrej Sakharov. Svømmepresidenten Egil Nylenna trakk frem at den eneste måten han ville reise til Moskva-OL var dersom Sakharov bar det norske flagget inn på Olympiastadion under åpningsseremonien. Nylenna var sterkt kritisk til at olympiaden skulle gjennomføres. Han mente at lekene ville bryte med den olympiske charteren dersom de ble gjennomført i et krigførende land.¹⁷⁰

Et annet argument som ble brukt innenfor det moralske standpunktet ble fremmet av tidligere idrettsutøvere i en appell publisert i norske medier dagen før Idrettstinget i Bodø. I denne appellen lå fokuset på at et OL ikke kunne avholdes i et krigførende land, fordi olympiaden i det gamle Hellas alltid ble holdt under fred og skulle symbolisere nettopp dette. Videre ble idrettsstreiken under andre verdenskrig trukket frem for å vise at norske idrettsutøvere tidligere hadde ofret store deler av sin idrettskarriere for det som var moralsk rett å gjøre.¹⁷¹ Idrettsstreiken var en stolt del av historien til den norske idrettsbevegelsen, sto det i appellen, og dermed fikk dette argumentet ekstra tyngde. Også direktøren ved Norges idrettshøyskole, Thor Volla, trakk frem idrettsstreiken som et eksempel på hvordan norsk idrett tidligere hadde reagert på militære maktovergrep og mente at dagens idrettsutøvere måtte gjøre det samme.¹⁷² Streiken ble også tatt opp av formannen i NOK, Arne B. Mollén, i en tale under Idrettstinget i 1980 der han sammenlignet det kommende OL-et i Moskva med olympiaden i Berlin i 1936.¹⁷³ Dette viste at både formannen i NIF og NOK begge ønsket å boikotte lekene, omså av ulike personlige grunner.

4.3.3 Det realistiske standpunktet

Både det idrettslige og moralske standpunktet kan sies å være utfordrende å opprettholde i praksis, der det ene bygget på et sterkt skille mellom politikk og idrett og det andre på et like sterkt skille mellom politikk og moral. Å ikke tenke på boikott-spørsmålet i slike prinsipielle vendinger var synspunktet til den tredje gruppen, realistene. Denne gruppen foretrakk det som

¹⁶⁹ Siekmann, "The boycott of the 1980 Moscow Olympic Games and detente", 186.

¹⁷⁰ VG, 28.03.80, Egil Nylenna: Reiser ikke...!

¹⁷¹ VG, 17.04.80, Appell til Idrettstinget

¹⁷² *Aftenposten*, 17.04.80, Moskva eller ikke- hva saken gjelder

¹⁷³ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 294.

faktisk var realistisk fremfor de satte verdiene. Den viktigste realiteten mente de var at idretten ikke kunne holdes utenfor politikken. Personer som mente det motsatte regnet de som idealister eller naive.¹⁷⁴ Denne gruppen innenfor norsk idrett var de yngre idrettslederne slik som Hans B. Skaset, Carl E. Wang og Hrorar Elvenes,¹⁷⁵ som alle anerkjente den politiske bruken av idrett under den kalde krigen. Løsningen mente realistene var et tettere bånd mellom utenriksdepartementet og Idrettstinget når spørsmål som omhandlet norsk utenrikspolitikk skulle behandles. Forslaget til skipresidenten Christian Mohn under Idrettstinget var innenfor det realistiske standpunktet. Mohn foreslo at beslutningen rundt boikotten skulle utsettes til etter Idrettsstyret hadde innhentet råd fra regjeringen og at styret fikk fullmakt fra tinget til å ta den beslutningen som samstemte med rådet fra myndighetene.¹⁷⁶ Dette var det samme forslaget som fotballpresident Eldar Hansen hadde fremmet på det ekstraordinære årsmøtet i NOK i januar. Forslaget hadde møtt lite entusiasme på årsmøtet og møtte heller ikke stor oppslutning på tinget, der forslaget ikke ble vedtatt.

Enkelte medlemmer av Idrettsstyret hadde samme oppfatning som Mohn, slik som Njål Norheim. Hans utsettelses-forslag på Idrettsstyrets møte før Idrettstinget gikk ut på å vente med en avgjørelse til etter andre europeiske land hadde tatt en beslutning, samt at den norske regjeringen hadde gitt råd til idretten. Grunnen til dette forslaget var at for mange uklare forhold til at idretten kunne ta et endelig standpunkt, og løsningen, mente Norheim, var at Idrettsstyret i samråd med NOK skulle ta et endelig vedtak rundt 20.mai.¹⁷⁷ Forslaget falt mot tre stemmer i Idrettsstyret, og trolig var det de tre samme som stemte imot boikottforslaget som stemte for Norheim sitt forslag.

Det var helt uakseptabelt for realistene at Bangstad ikke hadde ønsket å ta imot råd fra Odvar Nordli og den norske regjeringen rundt boikott-saken. Spesielt for Skaset var tilnærmingen til boikotten et rent politisk spørsmål. Han gikk også inn for at Norge burde vente for å se hva

¹⁷⁴ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 296.

¹⁷⁵ Hrorar Elvenes var en av tre medlemmer av Idrettsstyret som stemte for deltagelse, de to andre var Njål Norheim og Hans Olsvik

¹⁷⁶ Idrettssting-protokoll, Bodø 18.-20. 1980, Sak 7A

¹⁷⁷ Idrettsstyrets møte 17. og 18. april 1980 på SAS Royal Hotel, Bodø. Møte nr. 19. Sak 318

andre land tok for seg, slik at en eventuell boikott skulle ha størst mulig effekt.¹⁷⁸ Standpunktene til Bangstad og Skaset var to sterke motsetninger, som begge skulle være viktig for NIF resten av 1980-tallet, da Skaset tok over som formann etter Bangstad i Idrettsforbundet i 1984.¹⁷⁹ Et eksempel der det realistiske standpunktet kom til uttrykk var da kirke- og undervisningsminister Einar Førde skulle holde en tale under sportsministerkonferansen på Mallorca i 1981. Talen var skrevet av Skaset, og hovedbudskapet omhandlet at det ikke var regjeringer som utgjorde den største faren for idrettens uavhengighet, men heller innflytelsen til kommersielle interesser. Idrettsorganisasjonene var ikke kvalifisert til å ta politiske avgjørelser, og det var derfor bedre at regjeringen hjalp til med dette enn andre kommersielle interesser.¹⁸⁰ Dette ble av mange tolket som kritikk mot vedtaket som ble tatt på Idrettstinget og mot Bangstad som selv var til stede på konferansen. Innholdet i talen samsvarte også med Stortingsmeldingen som la frem kulturpolitikken for 1980-årene. Her trakk Kirke- og Kulturdepartementet frem et ønske om et tettere bånd mellom norske myndigheter og idretts-Norge, spesielt i saker som omhandlet utenrikspolitikk.¹⁸¹

4.4 Olympiade uten Norge og videre boikott-debatt

Reaksjonene etter vedtaket på Idrettstinget var mange. Fotballforbundets president, Eldar Hansen, raste over at regjeringen ikke hadde blitt konsultert i saken på grunn av dens utenrikspolitiske viktighet.¹⁸² Særlig var Hansen opprørt over at regjeringen valgte å følge Idrettstinget og opprettholde den bredere idrettsavtalen med Sovjetunionen. Hansen var av den oppfatningen at Norge ikke kunne opprettholde idrettsavtalen med Sovjetunionen når norsk idrett boikottet OL i Moskva. Denne irritasjonen over at regjeringen ikke hadde kommet med råd eller bestemt utfallet delte Hansen med enkelte andre idrettsledere som alle hadde det realistiske standpunktet. Problemet til Hansen var at flesteparten av lederne som hadde vært til stede i Bodø var fornøyd med regjeringens standpunkt.¹⁸³ Formannen i Oslo fotballkrets, Roger Zell, gikk ut i mediene et par dager etter vedtaket og kritiserte Idrettstinget

¹⁷⁸ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 296-97.

¹⁷⁹ Goksøyr, *Historien om norsk idrett*, 2, 161.

¹⁸⁰ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 297.

¹⁸¹ St.meld. nr. 23 (1981-1982), Kulturpolitikk for 1980-åra, 128.

¹⁸² VG, 21.04.80, Fotballpresidenten raste

¹⁸³ VG, 21.04.80, Ros og Ris til regjeringen

for ikke å ha tatt tilstrekkelig hensyn til råd fra idrettsutøvere, de ulike klubbene og særkretsene. Han trakk frem at 100% av Norges fotballforbund stemte for deltagelse, samt at 75% av særkretsene i Oslo Idrettskrets stemte for norske utøvere i Moskva. Zell kritiserte også Idrettstinget for ikke å ha sendt ut boikott-saken på høring til alle ledd i idrettsbevegelsen før tinget i Bodø. Dette ville gjort at avgjørelsen ville ha hatt mer tyngde, samt at retningslinjer for eventuelle fremtidige idrettsboikotter kunne bli fastsatt. Kritikken fra Zell mot Idrettstinget gikk også på det politiske, der han anklagde tinget for å ha lyttet primært til de borgerlige partiene. Flertallsvedtaket om boikotten var ifølge han en «krigserklæring» mot den partipolitiske nøytrale norske idretten.¹⁸⁴ Denne uttalelsen bestred altså både det regjeringen og formannen i NIF hevdet, nemlig at idretten selv hadde tatt beslutningen.

I tråd med et av vedtakene på Idrettstinget ble det bestemt at de aktive idrettsutøverne som hadde kvalifisert seg eller som trolig ville deltatt i OL skulle få økonomisk kompensasjon. NIF bestemte at 1.2 millioner kroner skulle fordeles mellom de aktive utøverne og særforbundene som hadde brukt store mengder på forberedelse til olympiaden som det ikke ble noe av. Denne fordelingen ble godkjent av kirke- og undervisningsdepartementet og ble utbetalt den 12. juni 1980.¹⁸⁵ Hvordan pengene ble fordelt skapte irritasjon hos Jan Bache-Wiig i kajakkforbundet. Han mente at forbundene som arbeidet for boikott av olympiaden fikk en for stor andel av de økonomiske midlene, og han kritiserte mest Egil Nylenna og svømmeforbundet. I et intervju med *Aftenposten* ga Wiig mye av skylden for at det ble boikott av OL til nettopp Nylenna for å ha sabotert planene om norsk deltagelse.¹⁸⁶ Dette viste at utfallet etter Idrettstingets beslutning om boikott fortsatt var betent.

Selv om påmeldingsfristen var 24. mai valgte IOC å utsette fristen i håp om at flere nasjoner ville delta i olympiaden. Denne utsettelsen gjorde at boikottspørsmålet igjen ble aktuelt under Idrettsstyrets møte 30. og 31. mai. I dagene før krevde Oslo Arbeiderparti at boikott-vedtaket måtte endres grunnet den lave oppslutningen som boikotten hadde fått i Europa. Dermed

¹⁸⁴ *Aftenposten*, 24.04.80, Mistillit til Idrettstingets vedtak

¹⁸⁵ *Aftenposten*, 04.06.80, OL-millionen skal fordeles

¹⁸⁶ *Aftenposten*, 13.06.80, Båt-folket fikk flest OL-kroner

hadde det oppstått en ny situasjon for Norge og derfor kunne vedtaket endres, mente de.¹⁸⁷ Dette argumentet ble imøtegått av Ole Jacob Bangstad som viste til at beslutningen dreide seg om at Sovjetunionen var en krigførende nasjon, og dermed var det umulig å akseptere deltagelse i olympiaden i samme land.¹⁸⁸ Den samme oppfatningen hadde resten av Idrettsstyret, som ikke hadde satt opp boikott-vedtaket som en sak, men som allikevel tok opp saken til diskusjon under møtet. Et forslag om å sende en henvendelse til regjeringen angående vedtaket fra Idrettstinget om det kom i konflikt med landets interesser, ble fremmet av Hans Olsvik. Forslaget ble debattert, men trukket tilbake og erstattet med et enstemmig vedtak. Hovedpoenget i dette vedtaket var at ingenting hadde endret seg etter at Idrettstinget hadde gitt Idrettsstyret fullmakt til å revurdere avgjørelsen. Regjeringen mente at bestemmelsen ikke kom i konflikt med landets interesser, og at situasjonen i Afghanistan ikke hadde endret seg.¹⁸⁹ Dermed hadde ikke Idrettsstyret noen mulighet til å endre på Idrettstingets beslutning om boikott av olympiaden. Samtidig sendte Mollén på vegne av NOK svar til den sovjetiske arrangøren om at Norge ikke kom til å delta i olympiaden.¹⁹⁰

Enkelte av de norske idrettslederne opplevde drapstrusler etter at det endelige vedtaket var fattet. Både Arne B. Mollén og Ole Jacob Bangstad mottok trusselbrev og telefoner med sterke reaksjoner på beslutningen som ble tatt på Idrettstinget. Truslene skal ha kommet både fra tilhengere og motstandere av boikotten, men flestparten kom fra individer som ønsket norsk deltagelse.¹⁹¹ Den samme behandlingen mottok også Einar Rasmussen, den enkelte idrettsutøveren som hadde argumentert mest i mediene for at Norge skulle delta i OL. Innholdet i truslene mot Rasmussen gikk ut på at siden han godtok voldtekt av afghanske kvinner, kunne han dra til Moskva og bli der.¹⁹² Eksemplene med trusler viste at selv etter den

¹⁸⁷ *Aftenposten*, 28.05.80, Opphev norsk OL-boikott!

¹⁸⁸ *Aftenposten*, 29.05.80, Ikke noen ny situasjon

¹⁸⁹ Idrettsstyrets møte 30. og 31. mai 1980 på Grand Hotel, Oslo. Møte nr.2, Sak 34

¹⁹⁰ *VG*, 30.05.80, Norsk nei allerede sendt til Moskva

¹⁹¹ *Arbeiderbladet Oslo*, 06.06.80, I OL-debattens kjølvann: Mordtrusler mot idrettsledere

¹⁹² *Arbeiderbladet Oslo*, 06.06.80, Trusselbrev til Einar Rasmussen: Godtar du voldtekt av afghanske kvinner?

endelige beslutningen om uteblivelse fra OL vakte saken sterkt engasjement hos enkelte nordmenn.

I perioden rett før og under olympiaden var det mange særforbund som hadde kongresser og konferanser og disse ble lagt til Moskva. Norsk idrett sendte rundt 30 idrettsledere til forskjellige møter i Sovjetunionen, en beslutning som ble tatt etter at boikott-vedtaket hadde blitt bestemt. De aktive idrettsutøverne var kritiske og kom med syrlige stikk til idrettslederen som dro. En av lederne som valgte å dra var Hans B. Skaset. Han uttalte til Dagbladet at kritikken hadde kommet uansett om de dro eller ikke, og mente at hensynet til norsk friidrett veide mer enn det utsagnene om dobbeltmoral fra de aktive gjorde. En av sakene som skulle tas opp på konferansen var det Norges friidrettsforbund som hadde lagt frem og ved å bli hjemme ville ikke Norge hatt mulighet til å være med i beslutningsprosessen.¹⁹³ Også nestformann i NOK, Johan Christian Schønheyder, var ute i mediene og forsvarte deltagelsen til norske idrettsledere. Han trakk frem at konferansene ikke hadde noe spesifikt med OL å gjøre, samtidig som norsk idrett fortsatt måtte overholde sine internasjonale forbindelser innenfor idrettsverden.¹⁹⁴ Derfor var det helt rimelig at Norge hadde representanter i OL-byen både før og under olympiaden for å delta i konferansene mente Schønheyder.

Det sovjetiske svaret på den norske boikotten var å sette en strek over resten av utvekslingsavtalen som hadde blitt inngått i 1976. Dette betydde at sovjetiske lag og idrettsutøvere som hadde blitt invitert til Norge for konkurranser i 1980 allikevel ikke kom reisende, slik som bryterne og det kvinnelige håndballaget.¹⁹⁵ Bangstad så ikke samarbeidsavtalen som død, men innrømmet at den hadde fått seg en knekk og at sovjetiske utøvere ikke kom til å konkurrere på norsk jord resten av året.¹⁹⁶ Uttalelsen om at samarbeidsavtalen ikke ville brytes totalt etter 1980 stemte godt, for i 1982 møttes idrettsledere fra Norge og Sovjetunionen for å planlegge de neste fem årene med idrettsutveksling. I denne avtalen sto det ingenting om boikotten eller det anstrengte forholdet

¹⁹³ *Dagbladet*, 08.07.80, -Forstår at aktive reagerer

¹⁹⁴ *Aftenposten*, 08.07.80, -OL én ting, konferanser er noe annet

¹⁹⁵ *VG*, 31.05.80, Første «njet» fra Moskva

¹⁹⁶ *Aftenposten*, 31.05.80, Sovjetisk boikott av idretts-Norge

mellom idrettsorganisasjonene i siste halvdel av 1980.¹⁹⁷ Dermed ble ikke boikotten ødeleggende for det idrettslige forholdet mellom de to landene på lengre sikt.

¹⁹⁷ Fornyelse av samarbeidsavtale med Sovjet. Avtale om idrettslig utveksling for 1982, 17.06.82, RA/S-1032_1/D/L0182/0002

5 De enkelte idrettsutøverne sin plass i debatten

Den internasjonale boikotten av Moskva-OL fikk ikke like stor støtte som den amerikanske presidenten hadde håpet, og Norge var ett av kun 42 land som aktivt gikk inn for boikott. Det var også 23 land som ikke svarte på innbydelsen.¹⁹⁸ Dermed var det 65 land som ikke deltok i OL, men i Europa var Norge kun ett av fire land, der Vest-Tyskland, Liechtenstein og Monaco var de tre andre. I andre europeiske land som skulle delta i olympiaden var det enkeltutøvere og lag som valgte å utebli fra lekene grunnet situasjonen i Afghanistan, blant annet de britiske lagene i skyting og hockey.¹⁹⁹ Også det sveitsiske skytter- og rytterforbundet valgte å ikke sende utøvere til olympiaden.²⁰⁰ Disse uteblivelsene var unntakene, for de fleste europeiske utøvere deltok under OL i Moskva.

I dette delkapittelet skal jeg se nærmere på i hvilken grad og hvordan enkeltutøvere deltok i den norske debatten om boikott. Hvilke standpunkter inntok de og hvordan argumenterte de? Og i hvilken grad skapte dette konflikt mellom enkeltutøvere og deres forbund? Denne delen av oppgaven vil gi en analyse av de norske enkeltutøverne sine standpunkter i boikott-debatten. Systematisk har dette ikke blitt gjort tidligere, og denne analysen vil gi innsyn i hva de aktive mente angående debatten og vedtaket som til slutt ble tatt.

5.1 Et ønske om å delta

I de første ukene etter at boikott-debatten startet på nyåret i 1980 valgte få idrettsutøvere å offentlig gå ut med et ståsted i saken. Det var allikevel noen enkeltutøvere som uttalte seg, og en av de første idrettsutøverne som kommenterte boikott-spørsmålet var svømmeren Lene Jenssen. Svømmeforbundet hadde gått ut med støtte for en boikott allerede i januar 1980, noe Jenssen var kritisk til. Jenssen mente at hun ikke kunne uttale seg på politisk grunnlag fordi hennes ord da ville bli misforstått, og hun pekte på at idrettsutøverne var i ferd med å bli offer for et storpolitisk spill der de ble en tredjepart som måtte ta konsekvensene – å bli hindret i å konkurrere på toppnivå.²⁰¹ Den norske svømmeren var på den måten uenig med sitt eget

¹⁹⁸ Siekmann, "The boycott of the 1980 Moscow Olympic Games and detente", 125.

¹⁹⁹ Corthorn, "The Cold War and British debates over the boycott of the 1980 Moscow Olympics", 54.

²⁰⁰ *Aftenposten*, 05.05.80, Sier nei til OL

²⁰¹ VG, 24.01.80, «Går ut over tredje part»

særforbund som enstemmig hadde gått inn for å støtte boikottlinjen. Forbundet hadde ikke mulighet til å nekte deltagelse dersom Norge deltok i OL, men gikk inn for at boikott var det Norge skulle lande på. Den samme linjen førte svømmeforbundets formann Egil Nylenna, som uttalte til Aftenposten at han ikke kunne snakke svømmernes sak overfor OL-komiteen. Moralsk var det feil, ifølge han, å sende norske utøvere til Moskva-OL, og kritiserte argumentet om at utøverne ville lide ved en eventuell boikott. De som led, mente Nylenna, var de afghanske flyktningene.²⁰² Etter at boikotten ble vedtatt mistet de norske svømmerne motivasjonen og mange ga uttrykk for at de ikke eide lyst til å drive trening lenger.²⁰³ Lene Jenssen valgte å legge opp et par år etter boikotten, og har i intervjuer i senere tid vektlagt boikotten av olympiaden i Moskva som den største grunnen til at hun ga seg.²⁰⁴

Friidrettsutøveren Knut Kvalheim hadde vanskeligheter med å ta et standpunkt i den første fasen av debatten. Ønsket til Kvalheim var at den norske regjeringen burde ta et standpunkt rundt boikott av olympiaden. Dersom Norge skulle boikotte OL mente Kvalheim at dette var noe regjeringen burde utlyse som standpunkt. Videre åpnet Kvalheim for at norske utøvere kunne utføre individuelle boikotter, men så også at hensikten med en boikott da falt bort.²⁰⁵ Tankegangen om at norske myndigheter burde vært med å ta beslutningen om boikotten av Moskva-OL gjorde at Knut Kvalheim befant seg innenfor det realistiske standpunktet.

En utøver som skiftet mening angående boikott-spørsmålet var diskoskaster og kulestøteren Knut Hjeltnes. Hjeltnes endret i mars 1980 synspunkt fra å støtte boikotten til å mene at en demonstrasjon under olympiaden ville gjøre størst inntrykk på sovjeterne. Denne endringen skjedde ifølge Hjeltnes selv etter mange samtaler med amerikanske utøvere. Han hadde fire forslag til hvordan en demonstrasjon skulle fungere: ikke delta på åpnings- og avslutningsseremonien, reise til Moskva like før konkurransen og reise hjem rett etter endt konkurranse, nekte å delta på alle seremonier og kun være i OL-landsbyen og på

²⁰² *Aftenposten*, 15.04.80, Andre må tale svømmernes sak

²⁰³ *Aftenposten*, 02.06.80, Tungt å drive som trener nå!

²⁰⁴ *Dagsavisen*, 26.09.2020, Svømmelegenden Lene Jenssen om: Trening, doping, OL-boikott og en puppeglipp i NM

²⁰⁵ NRK, *På Sparket* (24 januar 1980), Tv-program.

treningsanleggene.²⁰⁶ Disse fire forslagene var det amerikanske friidrettsutøvere som hadde kommet frem til som den beste måten å vise sin misnøye med invasjonen av Afghanistan. De argumenterte med at en demonstrasjon var noe utøverne selv kontrollerte og ville ha større effekt enn at idrettsfolk skulle bære hele boikotten alene da andre samarbeidskanaler med Sovjetunionen fortsatt var åpne.

Argumentet om at andre sanksjoner burde bli innført før en OL-boikott var det flere andre norske idrettsutøvere som var enig i. Padleren Einar Rasmussen var utøveren som argumenterte mest mot en idrettsboikott i mediene. For Rasmussen var boikott av olympiaden den siste løsningen på problemene. Idretten og kultur skulle holdes utenfor politikken og i stedet brukes til å bygge broer mellom land med politiske uenigheter. Han kritiserte også de som ønsket boikott for å bruke idretten som en lettvent sanksjon som ikke kostet, og pekte på det han kalte for dobbeltmoral; Norge fortsatte handelen med Sovjetunionen, samtidig som man boikottet OL i Moskva. Rasmussen støttet ikke invasjonen av Afghanistan, og mente at politikk hadde kommet økende inn i kajakk-sporten siden invasjonen.²⁰⁷ Kritikken til Rasmussen gikk også imot boikott-utspillet til Carter, som han mente var grunnen til at debatten rundt boikotten hadde tatt så mye plass i mediene. Boikott-debatten hadde ikke vært like stor dersom den amerikanske presidenten ikke hadde oppfordret til det, mente kajakkpadleren. Å argumentere for at idretten skulle være ute av politikken viste at Rasmussen hadde det idrettslige standpunktet. Han ønsket å opprettholde idrettens plass som en åpen kanal mellom verdens land.

Rasmussen gikk også hardt ut mot norske idrettsledere for at enkeltutøverne ikke fikk være med å gi råd rundt boikott-spørsmålet. I en samtale med Vårt Land kritiserte han idrettslederne for å ha drevet diskusjon rundt OL-boikotten over hodet på de aktive utøverne. Rasmussen påpekte også at idrettsledere ikke hadde fullmakt til å ta politiske standpunkt på vegne av idrettsutøvere.²⁰⁸ Innenfor sitt eget forbund følte Rasmussen at utøverne hadde blitt hørt, men han mente at forbundet var et av få unntak. Svømmeforbundet var et eksempel på et

²⁰⁶ VG, 24.03.80, Hjeltnes vil til OL for å demonstrere

²⁰⁷ NRK, *På Sparket*

²⁰⁸ *Vårt Land*, 13.02.80, «Gull-håp i Moskva går ut mot idrettsledere: Diskusjonene om OL-boikott over hode på aktive»

forbund som for tidlig hadde tatt et standpunkt, mente Rasmussen. Ønsket til padleren var at de aktive skulle få delta i diskusjonene og komme med egne råd rundt en sak som tross alt omhandlet dem mest. Det var ikke bare Rasmussen som ønsket at idrettsutøverne burde få ytre sin mening i saken. På NOK sitt ekstraordinære årsmøte i januar 1980 fremmet Kajakk- og Kanoforbundet et forslag om at de aktuelle OL-kandidatene burde ha en viss innflytelse på beslutningen. Dette forslaget ble avvist av andre særforbund sine talere som mente at kun lederne burde behandle en slik viktig sak.²⁰⁹ Svaret på forslaget til Kajakk- og Kanoforbundet på møtet viste at Rasmussen sin oppfatning av at idrettsutøverne ikke ble hørt, stemte.

Etter beslutningen som ble tatt på årsmøtet i NOK i mars 1980 var flere utøvere lettet og glade for at de ville få delta i olympiaden. Padleren Olaf Søyland uttalte at det var en lettelse at beslutningen endte på deltagelse i Moskva-OL og at idrettsutøverne nå slapp å delta i debatten siden utfallet samsvarte med ønsket til de aktive. Søyland mente også at utøverne på en indirekte måte hadde bidratt til endringen, gjennom dialog med sine respektive idrettsledere om hvilken anbefaling NOK skulle gi til Idrettstinget.²¹⁰ Også blant friidrettsutøverne var det lettelse for at deltagelse ble anbefalt fra den olympiske komiteen. Terje Thorslund var kaptein for friidrettslaget og uttalte at han satt pris på en avklaring lenge før lekene. Den samme oppfatningen hadde ro-brødrene Alf og Frank Hansen som fortsatte forberedelsene til olympiaden som om hele boikott-debatten ikke hadde eksistert.²¹¹ Brødrene hadde ikke engasjert seg i debatten rundt boikotten fordi de var overbevist om at Norge ville delta i OL i Moskva, og denne overbevisningen ble forsterket etter anbefalingen fra NOK.²¹²

I etterkant av Idrettstinget i april og vedtaket om boikott var det mange idrettsutøvere som var skuffet. Spillere på fotballandslaget uttrykte skuffelse over beslutningen som hadde blitt tatt i Bodø, men aksepterte utfallet. Det hadde vært enighet mellom landslagsspillerne om at de ønsket å delta i turneringen, og dette ønsket delte de aktive med forbundet sitt. En av spillerne på laget, Vidar Davidsen, gikk i senere tid ut i media og kritiserte vedtaket for at idrettsutøverne hadde blitt brukt politisk og at det kun var de aktive som ikke fikk dratt til

²⁰⁹ *Aftenposten*, 29.01.80, Norsk boikott av sommer-OL ved uendret situasjon

²¹⁰ *Aftenposten*, 27.03.80, Bra for de aktive å få klarsignal til OL nå-

²¹¹ *VG*, 28.03.80, Medaljer betyr ingenting

²¹² *Aftenposten*, 01.02.2014, Forrige gang det var OL i Russland boikottet Norge lekene

olympiaden.²¹³ Den samme tankegangen hadde Tor Brevik som kritiserte de som mente at idrettsutøverne var politiske uvitende. Svaret til Brevik på dette var at vedtaket kun gikk utover en gruppe i samfunnet, nemlig idrettsutøverne.²¹⁴ Også Terje Thorslund kjente på skuffelsen etter Idrettstinget. Innenfor friidrettslandslaget var det ingen aktive utøvere som hadde vært for boikott, og spesielt etter anbefalingen gjort av NOK en måned før Idrettstinget var skuffelsen i tropen stor. Thorslund håpet at boikott-vedtaket ikke skulle skape et brudd mellom idrettsutøverne og idrettslederne i friidrettsforbundet.²¹⁵ Roeren Frank Hansen la opp på dagen vedtaket fra Idrettstinget kom, mens broren Alf fortsatte å ro et par år til.²¹⁶

Gruppen av idrettsutøvere som viste størst misnøye med vedtaket var de norske bryterne. Det norske brytelandslaget skulle delta i europamesterskapet i bryting i samme tidsperiode som Idrettstinget foregikk. Dagen før mesterskapet skulle starte valgte den norske tropen på seks å trekke seg, noe som kom overraskende på formann Eliel Schicks i bryteforbundet. Grunnen til at bryterne trakk seg fra EM var deres oppfatning av Idrettstingets dobbeltmoral; å boikotte OL i Moskva, men fortsette idrettsavtalen med Sovjetunionen.²¹⁷ Lederen for utøverne, Kjell Osfoss, uttalte til Aftenposten at reaksjonen var rettet mot Idrettstinget, og at det ikke var en støtteerklæring til den sovjetiske invasjonen av Afghanistan.²¹⁸ Tropen fikk etter hvert også støtte for sin aksjon fra bryteforbundet gjennom at de ikke fikk ytterligere sanksjoner mot seg og at bryteforbundet uttalte at utøverne sin boikott var en legitim reaksjon på Idrettstingets beslutning.²¹⁹

I mai 1980 ble det levert en appell fra aktive idrettsutøvere til norske myndigheter. I denne appellen anmodet utøverne regjeringen om, i samarbeid med NIF og NOK, å arbeide for at Norge skulle kunne delta i lekene. Hovedargumentet til utøverne var at det burde være de

²¹³ *Aftenposten*, 01.02.2014, Forrige gang det var OL i Russland boikottet Norge lekene

²¹⁴ *Aftenposten*, 21.04.80, «Engler» beklager OL-boikott

²¹⁵ *Aftenposten*, 21.04.80, Thorslund- Mister noe av gløden

²¹⁶ *VG*, 21.04.80, Flagg-skipet slår sprekker

²¹⁷ *Aftenposten*, 21.04.80, Bryternes EM-boikott som et sjokk

²¹⁸ *Aftenposten*, 22.04.80, «Protest mot inkonsekvens»

²¹⁹ *VG*, 22.04.80, Bryte-styret i Benk!

aktive som selv bestemte om de skulle delta eller ikke.²²⁰ Utøverne brukte også samme argument som Rasmussen ved at boikotten var det eneste tydelige sanksjonen ovenfor Sovjetunionen. Appellen hadde idrettsutøvere som ga kravet tyngde. Store deler av rolandslaget, med Alf og Frank Hansen i spissen støttet kravet. Også mange fra brytelandslaget skrev under på appellen. Ønsket fra idrettsutøverne ble ikke hørt av regjeringen, og appellen endret ikke utfallet på Idrettsstyrets beslutning.

Et siste forsøk på å delta i OL ble undersøkt av Rasmussen og Kajakklubben om at enkeltutøvere kunne delta på individuell basis. Grunnen til at dette ble undersøkt var på grunn av uttalelser fra Lord Killian om at han ville tillate individuelle utøvere å stille opp i lekene. Før en eventuell deltagelse ville Rasmussen høre hva Idrettsstyret syntes om forslaget, han ønsket ikke å delta i lekene dersom idrettslederne ikke godtok det. Stemning for at individuelle deltagere kunne delta i lekene under det olympiske flagget som et slags kompromiss hadde blitt diskutert i idretts-Norge mente Rasmussen.²²¹ Selv om formannen i IOC hadde hintet om at enkeltutøvere kunne delta under det olympiske flagget var den internasjonale olympiske komité av en annen oppfatning. Svaret var nei fra alle føderasjoner som ønsket at deres utøvere kunne delta selv om nasjonen boikottet lekene.²²² Dermed falt den siste muligheten til de norske utøverne sammen for å delta i olympiaden.

I dagene før olympiaden startet ble det holdt kongresser og konferanser for de ulike særforbundene i Moskva, og på disse møtene var også norske idrettsledere til stede. At idrettslederne skulle dra ble bestemt av Idrettsstyret etter at boikott-vedtaket var tatt. Blant mange norske idrettsutøvere var det misnøye for at både norske idrettsledere og norsk media reiste til Sovjetunionen rundt OL samtidig som de aktive var igjen i Norge. Einar Rasmussen understrekte selvmotsigelsen og parodien boikott-vedtaket og fortsettelsen av idrettssamarbeidet med Sovjetunionen var når det ledende organet innenfor norsk idrett godtok at idrettsledere skulle delta i møter i Moskva. Rasmussen fikk støtte av Frank Hansen som også mente at norske idrettsledere burde holde seg hjemme. Terje Thorslund trakk frem dobbeltmoralen om at de aktive måtte holde seg hjemme mens idrettslederne fikk delta i

²²⁰ *Aftenposten*, 09.05.80, Appell om norsk OL-deltagelse

²²¹ *VG*, 31.05.80, Rasmussen sonderer individuell OL-start

²²² *VG*, 12.06.80, Ingen «privat» OL-deltagelse

kongresser i OL-byen. Han mente også at dette undergravde hele boikott-vedtaket som ble tatt i Bodø. Knut Hjeltnes trakk frem at idrettslederne hadde vist lojalitet ovenfor de aktive dersom de hadde valgt å avslå invitasjonen til Moskva. Argumentet om at idretts-kongressene ikke var tilknyttet, kjøpte ikke Hjeltnes. De ble avholdt i samme by på samme tidspunkt som olympiaden.²²³

5.2 Et ønske om boikott

Idrettsutøverne som offentlig gikk ut i mediene og støttet en norsk boikott av olympiaden i Moskva var få før Idrettstinget. I startfasen av debatten rundt boikotten var de norske fekterne tidlig ute. Både Kjell Otto Moe og Morten Krogh fortalte til norske medier at de ville boikotte de olympiske lekene dersom situasjonen i Afghanistan ikke endret seg. Fekterne fulgte dermed den første beslutningen som hadde blitt tatt på det ekstraordinære årsmøte til NOK i januar. Moe brukte moralske argumenter for å underbygge sitt standpunkt, noe som tydelig plasserte han innenfor det moralske standpunktet. Han skilte delvis mellom politikk og idrett, og argumentert for at boikott ikke kunne brukes hver gang OL ble avholdt i et land som førte en politikk som ikke passet med sin egen. Samtidig mente Moe at Sovjetunionen hadde gått over denne grensen ved invasjonen. Fekteren var tilhenger av andre tiltak enn det idrettslige, men mente også at de utøverne som reiste til Moskva «avslørte en mangel på nestekjærighet, mangel på vilje til å ta det innover seg som skjer med mennesker i en annen del av verden.»²²⁴

Vanskeligheten med å delta på grunn av moralske verdier hadde også spydkaster Reidar Lorentzen. Lorentzen hadde personlig strevd moralsk sett med å delta i lekene, og kalte olympiaden for et storspilt propaganda-arrangement.²²⁵ Dette argumentet ble underbygd av synspunktet om at boikott vil være moralsk riktig uansett hvor mange andre stater som deltar, samme argumentasjon som Bangstad hadde.

Krogh var tidligere ute i mediene enn det Moe hadde vært, men mange av argumentene var de samme. Krogh hadde tidligere i sin karriere deltatt i olympiaden i München i 1972, et OL som huskes for terrorangrepet mot det israelske laget utført av «Svart september» og som igjen ble

²²³ *Dagbladet*, 08.07.80, -Ledere under-graver boikott-vedtaket

²²⁴ *VG*, 13.02.80, «Jeg kan ikke delta»

²²⁵ *VG*, 30.05.80, Ryggen plager Lorentzen

et eksempel på hvor politisk de olympiske lekene hadde blitt.²²⁶ Etter terrorangrepet valgte enkelte idrettsutøvere å reise hjem fra lekene, og Krogh var en av disse. Denne tankegangen tok Krogh med seg inn i debatten om boikott av OL i 1980 også, og understreket at han ikke ønsket å drive sportslig kappestrid i et okkupert land som Sovjetunionen. Han så også idrettens plass i det internasjonale samfunnet ved at den ble brukt og misbrukt hele tiden. Dette mente Krogh også var tilfelle med den upolitiske norske idretten, som han så som en myte.²²⁷ OL i Moskva ville bli brukt politisk, på samme måte som OL i Berlin i 1936 ble brukt politisk, mente Krogh.

Det fantes også andre idrettsutøvere som støttet boikott-forslaget. Tennisspilleren Bente Kjølstad viste til eksempler innenfor tennis der Sovjetunionen hadde trukket sine utøvere fordi de skulle spille mot Sør-Afrika. Dette viste at også Sovjetunionen blandet politikk og idrett, selv om sovjetene selv mente at de ikke blandet de to.²²⁸ Friidrettsutøveren Arne Kvalheim hadde allerede gjennomført en idrettslig boikott av friidretts-EM i Hellas i 1969, grunnet oberstkuppet i landet to år tidligere. Hans boikott var personlig, for Norges Friidrettsforbund opprettholdt sitt standpunkt om å sende norske utøvere til mesterskapet, men av personlige grunner valgte mange, deriblant A. Kvalheim, å bli hjemme.²²⁹ Grunnen til at A. Kvalheim boikottet, var at mesterskapet ville bli brukt til politisk propaganda noe han mente var galt. Arne Kvalheim var også av oppfatningen om at idretten ble brukt som et politisk middel for å vise frem sitt styresett på best mulig måte.²³⁰ Det må ha skjedd en endring hos A. Kvalheim frem til 1980, ettersom meningene hans rundt boikotten av OL i Moskva var ulike de i 1969. Personlig ville han ha hatt vanskeligheter med å delta, men ønsket ikke at Norge som idrettsnasjon skulle boikotte lekene. Han ville at norske idrettsutøvere selv skulle bestemme om de ville delta eller ikke.²³¹

²²⁶ David Clay Large, *Munich 1972: tragedy, terror, and triumph at the Olympic Games* (Lanham: The Rowman & Littlefield Publishing Group, 2012).

²²⁷ NRK, *På Sparket*

²²⁸ VG, 15.03.80, Moskva bestemmer, dere spiller ikke!

²²⁹ Tønnesson, *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*, B.2, 292-93.

²³⁰ NRK, *På Sparket*

²³¹ NRK, *På Sparket*

5.3 Funn

Med tanke på synspunktene innenfor norsk idrett i 1980, befant flesteparten av de norske utøverne seg innenfor det idrettslige og realistiske standpunktet. Enkelte, slik som Einar Rasmussen, var svært tydelig på at politikken måtte holdes utenfor idretten så langt det var mulig. Han var skuffet over at den idrettslige boikotten ble brukt som middel ovenfor Sovjetunionen tidligere enn det en større økonomisk sanksjon. Kulestøteren Knut Hjeltnes argumenterte for at idretten ikke burde bære byrden av en boikott alene samtidig som andre kanaler til Sovjetunionen var åpne. Tanken rundt idrettens plass som sanksjon i det internasjonale samfunnet og bruken av den som middel før andre sanksjoner var et av hovedargumentene til idrettsutøverne innenfor det idrettslige standpunktet.

Innenfor det realistiske standpunktet var det ønsket om hjelp fra de norske myndighetene som var hovedargumentet til utøverne. Knut Kvalheim sitt ønske om regjeringens standpunkt før han tok en personlig avgjørelse viste at han mente avgjørelsen var svært viktig og håpet å få gitte retningslinjer fra myndighetene. Ved å anerkjenne at politikken var innblandet i idretten var det klart at retningslinjene for norsk idrett burde følge utenrikspolitikken til Norge. Et ønske om at de norske myndighetene skulle være med å ta en beslutning hadde også idrettsutøverne som skrev appellen om deltagelse i mai 1980. Denne appellen var det klareste kravet fra idrettsutøverne som, etter beslutningen av boikott, befant seg innenfor det realistiske standpunktet. Utøverne så at anbefaling om deltagelse fra regjeringen var den eneste måten de kunne få delta i olympiaden på. Dette henger sammen med forslaget som ble vedtatt på Idrettstinget som innebærer at regjeringen kunne overstyre beslutningen dersom de mente den kom i konflikt med landets interesser.

Argumentet om at utøverne selv ikke hadde fått vært med å bestemme vedtaket sto sterkt blant de aktive. Norske idrettsutøvere var ikke en isolert gruppe i samfunnet, men levde i en verden der idrett og politikk hadde blitt snevret tettere sammen. De så hvordan idrettene deres hadde blitt mer preget av politikk og mange følte at de selv hadde blitt brikker i et politisk spill, og da spesielt rundt boikotten som de fleste følte de ikke fikk delt sine meninger om. Dette ønsket om å få delta i beslutningen om boikotten var det tredje hovedargumentet til utøverne som var for deltagelse i olympiaden. Både utøvere som ønsket å holde idretten utenfor politikken og de som så hvor sammensmeltet idrett og politikk hadde blitt arbeidet for at de aktive idrettsutøverne skulle få være med å bestemme utfallet av debatten. Det

idrettslige og realistiske standpunktet hadde to ulike syn på idrettens plass, men alle idrettsutøverne arbeidet for deltagelse gjennom påvirkning av beslutningen som ble tatt på Idrettstinget.

Deltagelsen til idrettsutøverne i debatten endret ikke noe på utfallet på boikott-vedtaket som ble tatt på Idrettstinget. Mange av utøverne som offentlig støttet deltagelse i olympiaden tilhørte særforbund som hadde stemt for deltagelse under Idrettstinget. Kajakkforbundet, friidrettsforbundet og fotballforbundet stemte alle for deltagelse, og det var utøvere fra disse forbundene som ytret sitt ønske om deltagelse gjennom mediene mest. At det var enighet mellom særforbundene og enkeltutøverne viser trolig at kommunikasjonen har vært god mellom partene. Denne hypotesen styrkes av uttalelser både fra Einar Rasmussen og landslagsspillerne i fotball som begge forteller om deltagelse i diskusjonene rundt boikotten i forbundene.

Selv om noen av utøverne fikk deltatt i diskusjonene innad i særforbundene var ikke det til å endre utfallet på Idrettstinget. Sammensetningen av stemmer på tinget gjorde at kun 60 av 131 stemmer om boikott av olympiaden kom fra særforbundene selv. Dette betydde at idrettsutøverne var tilknyttet organet som hadde mindre en 50% av stemmene ved avstemmingen. Jeg har ikke funnet ut hva alle særforbundene og idrettskretsene stemte under tinget, men gjennom ulike avisartikler har jeg estimert at flertallet av de 60 stemmene fra særforbundet var for deltagelse. Dette betyr da at flertallet både i kretsene og i Idrettsstyret stemte for boikott. Indikasjonen fra styremøtet i Idrettsstyret før Idrettstinget tilsier at åtte representanter stemte for boikott, mens tre stemte for deltagelse. Hva representantene fra idrettskretsene stemte har jeg ikke fått tak i, men ved å bruke avismaterialet er indikasjonen også her at flertallet var for boikott. Denne tanken styrkes av at mange representanter ventet på innstillingen fra Idrettsstyret før de tok en endelig beslutning. Ved at anbefalingen til Idrettsstyret var boikott er det sannsynlig å tenke at mange idrettsrepresentanter fulgte innstillingen. Idrettsutøverne hadde en viss mulighet til å påvirke sine egne særforbund, men det var vanskeligere når det kom til idrettskretsene og Idrettsstyret. Dermed hadde utøverne få sjanser til å påvirke utfallet på Idrettstinget og egentlig påvirke boikott-vedtaket generelt. Idrettsutøverne som ønsket deltagelse kom tapene ut av boikott-debatten, men gjorde gode forsøk på å prøve å endre utfallet. Mindretallet av idrettsutøverne fikk gjennom sitt ønske, nemlig boikott.

Hovedargumentet innenfor det moralske standpunktet dreide seg om hva som var moralsk riktig, og for enkelte norske idrettsutøvere var det moralske i denne situasjonen å ikke delta i olympiaden. Det ville være moralsk feil å delta i olympiaden i et land som drev invasjon på den skalaen som Sovjetunionen gjorde i Afghanistan. Verdiene innenfor norsk idrett samstemte ikke med den sovjetiske invasjonen, derfor ønsket utøverne ikke å være en del av propagandaen som olympiaden ville bli brukt som.

Utfallet av boikott-debatten endret seg heller ikke etter uttalelsene til idrettsutøverne med det moralske standpunktet. Vedtaket på Idrettstinget ble ikke tatt på bakgrunn av meningene til disse idrettsutøverne. De norske fekterne Morten Krogh og Kjell Otto Moe tilhørte et særforbund som i mediene ble framstilt som å ikke ha tatt et standpunkt. men som gjennom å fremme et forslag om boikott på Idrettstinget definitivt støttet vedtaket som ble tatt.²³² Det som er interessant med utøvere som foretrakk en boikott var at enkelte av de tilhørte særforbund som stemte for deltagelse. I disse tilfellene ville enkeltutøvere som Reidar Lorentzen og Arne Kvalheim trolig valgt å bli hjemme dersom Norge hadde deltatt i lekene. Det var altså idrettsutøvere som var for boikott som tilhørte særforbund som var både for og imot boikott. Personlig boikott valgte som sagt enkelte utøvere fra nasjoner som deltok i olympiaden, men som selv valgte å boikotte lekene av moralske grunner. Selv om mindretallet av idrettsutøverne som utalte seg om boikott-spørsmålet i mediene var for deltagelse var de med flertallet av ledere i idretts-Norge som bestemte at boikotten skulle gjennomføres. I teorien ble mindretallet av idrettsutøverne som var aktive i mediene hørt under Idrettstinget, men som sagt tidligere var det ikke deres ytringer som var den avgjørende meningen på tinget. Men med utfallet av vedtaket var det disse idrettsutøverne som var mest fornøyd.

²³² Idrettssting-protokoll, Bodø 18.-20. 1980, Sak 7A

6 Oppsummering

Den kalde krigen er den historiske konteksten som hele boikott-saken foregår i, og utviklingen fra avspenning på 1970-tallet til aggresjonen fra Sovjetunionen ovenfor Afghanistan i 1979 er viktig å forstå i forhold til boikotten. De amerikanske myndighetene, med president Carter, var raskt ute og la frem en boikott av olympiaden i Moskva samme år som en sanksjon. Carter møtte på mye motstand for sitt forslag, både fra de amerikanske idrettsutøverne og IOC, men fikk gjennom sitt krav om boikott. Videre forhørte den amerikanske presidenten seg hos sine allierte om de også kunne boikotte OL, dette møtte på mer varierte svar. Selv om de amerikanske utøvere ikke fikk deltatt i olympiaden var ikke boikott-saken sterk for Carter, spesielt ved at IOC ikke flyttet OL og at svært få av de viktigste allierte ikke boikottet lekene.

Gjennom KSSE og Helsinki-erklæringen var forholdet mellom Vest-Europa og Sovjetunionen stabilt og åpent nok til at idretten var en bro mellom de to områdene. Denne broen hadde vært til stede innenfor idretten mellom Norge og Sovjetunionen før 1970-tallet. I årene etter andre verdenskrig var norske og sovjetiske idrettsutøvere store stjerner i hverandres land og denne utviklingen strakte seg mot den første kulturelle avtalen mellom de to landene i 1956. Sovjetiske idrettsfolk var de første sivile som krysset grensen over til Norge siden frigjøringen, dette viser hvor sentralt idrettssamarbeidet ble for det videre forholdet. Idrettssamarbeidet ble også på 1960-tallet en del av kulturutvekslingen mellom Norge og Sovjetunionen før det kulminerte i idrettsavtalen fra 1976, en avtale som ble trukket frem under boikott-spørsmålet.

Den første gangen boikott-spørsmålet ble tatt opp på Stortinget var 4. februar 1980, men allerede i januar hadde Odvar Nordli mottatt en henvendelse fra Jimmy Carter angående boikott av olympiaden i Moskva. Det politiske Norge var splittet rundt saken, der partiene på høyresiden ønsket en boikott mens regjeringen innad foretrakk at norske idrettsutøvere skulle deltatt i OL. Den samme splittelsen fantes blant nordmennene generelt også, men flesteparten av innbyggerne som hadde deltatt i ulike spørreundersøkelser om OL i Moskva mente at Norge burde delta. Dermed var både regjeringen og store deler av den norske befolkningen positive til norsk deltagelse, men grunnet idrettens historie som autonom i Norge var det idretten selv som skulle ta beslutningen rundt boikott-spørsmålet.

Helt siden idrettsstreiken under andre verdenskrig hadde norsk idrett hatt en sterk selvstendighet, noe som den fortsatte å utvikle etter 1945. Autonomien i idretten gjorde at de tok mange valg i utenrikspolitiske idrettssaker under den kalde krigen. Eksempler på slik saker var deltagelse i OL i 1956 etter Sovjetunionens invasjon av Ungarn eller å stemme imot at Sør-Afrika skulle bli utestengt fra IOC på 1960-tallet. Kjennetegnet for tiden frem til 1965 var at idrettslederen oftest hadde det idrettslige standpunktet som fokuserte på at idretten skulle være brobygger og at den ikke burde blandes inn med politikk. Standpunktene endret seg da Ole Jacob Bangstad ble ny formann av NIF og det moralske synspunktet på idretten ble det ledende. Idretten selv skulle ta alle beslutninger som omhandlet dem selv og ifølge idrettslederne innenfor det moralske standpunktet var det moralsk feil å delta i OL samtidig som Sovjetunionen drev en aktiv invasjon av Afghanistan. Bangstad var formannen også under boikott-debatten i 1980.

Boikott-saken ble debattert på ulike møter hos NIF, NOK og mange av særforbundene i de første månedene av 1980. Den tidlige meningen innenfor idretten var at Norge ikke skulle delta i OL, men at et endelig valg ikke kunne gjøres før etter årsmøtet for IOC i Lake Placid i februar samme år. Håpet for mange som var for boikott var at IOC ville flytte eller avlyse olympiaden i Moskva, men dette ble ikke gjort. Under årsmøtet i NOK snudde oppfatningen av boikott-spørsmålet, og komiteen anbefalte nå Norge til å delta i lekene. Grunnet oppbygningen til NOK var det fortsatt Idrettsstyret og muligens Idrettstinget som skulle ta den endelige beslutningen. Idrettsstyret møttes før Idrettstinget i april 1980, og kom frem til at flertallet av styret ønsket en boikott og mindretallet ønsket deltagelse. Resultatet av møtet var at Idrettsstyret fremla forslaget for Idrettstinget om at tinget skulle stemme for en boikott av sommer-OL i Moskva. Mange idrettsledere holdt innlegg og kom med andre forslag, men til slutt var det flertallsforslaget fra Idrettsstyret som ble vedtatt. Dette betydde at norske utøvere ikke fikk deltatt i olympiaden i Sovjetunionen. Også idrettsavtalen med Sovjetunionen ble foreslått oppløst, men dette fikk ikke nok stemmer.

Utøverne var delt i to grupperinger i boikott-debatten, der en gruppe ønsket å boikotte lekene og den andre ønsket å delta i olympiaden. Hovedargumentet til utøverne som støttet boikottforslaget var at det var moralsk feil å delta i et OL samtidig som et annet land ble invadert av vertsnasjonen. Verdiene norsk idrett bygde på gjorde det umulig å delta i OL fra et moralsk standpunkt. For idrettsutøvere som ønsket å delta i lekene var hovedargumentene at idretten

måtte holdes utenfor politikken og at andre sanksjoner mot Sovjetunionen ikke ble vedtatt mens idretten måtte ta ansvaret. Andre utøvere så idrettens og politikken sammensmelting i den kalde krigen, og ønsket at de norske myndighetene skulle gi råd eller bestemme om Norge skulle boikotte olympiaden eller ikke. Et siste punkt som var viktig for disse utøverne var å selv få delta i beslutningen, da gjennom kommunikasjon og samtaler med egne særforbund. Mange aktive hadde samtaler med egne forbund, men til ingen nytte for boikotten som ble vedtatt uten at idrettsutøverne direkte hadde blitt spurt om deres mening. Enkelte av de beste norske utøvere la opp sommeren 1980 og trakk frem at boikotten var grunnen til at de ga seg som aktive idrettsutøvere. Moskva-OL er fortsatt den eneste olympiaden som et felles idretts-Norge har boikottet, men diskusjonen om å gjøre det igjen er mer til stede i dag enn den har vært siden de 22. sommerlekene i Sovjetunionen.

Kilder

Riksarkivet i Oslo

- RA/S-1032_1/D/L0182/0002- Idrettsboykott av Sør-Afrika
- RA/S-6794/D/da/Dad/L3551/0010-74.6/99- Sovjetunionen-Norge. Utveksling av idrettsmenn

Norges Idrettsforbund sitt arkiv

Norges seilforbund sitt arkiv

Norges fotballforbund sitt arkiv

Referanseliste

- Bones, Stian, Erik Egeberg, og Yngvild Sørbye. "Kultursamarbeid og kulturkamp." I *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014* redigert av Sven G. Holtsmark, 408-37. Oslo: Pax, 2015.
- Bones, Stian, Ane Ringheim Eriksen, Sven G. Holtsmark, og Aleksej A. Komarov. "Kald Krig." I *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, redigert av Sven G. Holtsmark, 314-45. Oslo: Pax, 2015.
- Bones, Stian, Kari Aga Myklebost, og Einar Niemi. "Nordlige rom, nordlige folk." I *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, redigert av Sven G. Holtsmark, 437-60. Oslo: Pax, 2015.
- Boykoff, Jules. "Protest, Activism, and the Olympic Games: An Overview of Key Issues and Iconic Moments." *International journal of the history of sport* 34, nr. 3-4 (2017): 162-83. <https://doi.org/10.1080/09523367.2017.1356822>.
- Corthorn, Paul. "The Cold War and British debates over the boycott of the 1980 Moscow Olympics." *Cold war history* 13, nr. 1 (2013): 43-66. <https://doi.org/10.1080/14682745.2012.727799>.
- Goksøyr, Matti. *Staten og idretten 1861-1991*. Oslo: Kulturdepartementet, Idrettsavdelingen, 1992.
- Goksøyr, Matti. *Historien om norsk idrett*. Vol. 2, Oslo: Abstrakt forl., 2022.
- Grove, Knut, og Jan Heiret. "Å arbeida med munnlege kjelder." I *Historikerens arbeidsmåter*, redigert av Leidulf Melve og Teemu Ryymin, 122-47. Oslo: Universitetsforlaget, 2018.
- Holtsmark, Sven G., Petia Mankova, og Det Asymmetriske naboskap: Norge og Russland. *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*. Naboer i frykt og forventning. Redigert av Sven G. Holtsmark. Vol. b.2, Oslo: Pax, 2015.
- Idrettsforbund, Norges. *Årsrapport 2021*. Norges Idrettsforbund og Olympiske og Paralympiske Komité (2021).
- Kanin, David B. *A political history of the Olympic Games*. Boulder: Westview, 1981.
- Keys, Barbara. "International relations." I *Routledge Companion to Sports History*, redigert av S.W. Pope og John Nauright, 248-67: Taylor & Francis Group, 2010.
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. 2 utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.
- Kothe-Næss, Tomas. "Idrett og utenrikspolitikk: Moskva-OL 1980 og debatten i Norge: en analyse med vekt på beslutningsprosessen." Masteroppgave, Universitetet i Trondheim, 1986.
- Large, David Clay. *Munich 1972: tragedy, terror, and triumph at the Olympic Games*. Lanham: The Rowman & Littlefield Publishing Group, 2012.
- Larsen, Jacob T., og Norges Roforbund. *Alle mann klar? Ro!: Norges roforbund 1900-2000*. Bergen: Norges Roforbundet, 2000.
- Lundestad, Geir. *Øst, vest, nord, sør: hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*. 7. utg. Oslo: Universitetsforl., 2015.
- Norsk utenrikspolitisk årbok: 1980*. Redigert av Eilert Struksnes. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Instituttet, 1981.
- NRK. *På Sparket* 24 januar 1980. Tv-program, Sett 20.01.2023, <https://tv.nrk.no/serie/paa-sparket/1980/FOLA00003280/avspiller>.
- Næss, Hans Erik. "Idrettsorganisasjoner og global politikk." I *Idrettsvitenskap: Perspektiver og praksis*, redigert av Stig Arve Sæther, 29-43. Oslo: Universitetsforlaget, 2019.

- Næss, Hans Erik. *Idrett, politikk og menneskerettigheter*. Bergen: Fagbokforlaget, 2021.
- Olstad, Finn, og Stein Tønnesson. *Norsk idretts historie: Forsvar, sport, klassekamp, 1861-1939*. Vol. B.1, Oslo: Aschehoug, 1987.
- Olympique, Comité International. "Olympic Charter 1980 Provisional." 1007 Lausanne: Château de Vidy, 1980.
- Riordan, Jim. "The role of sport in Soviet foreign policy." *International journal (Toronto)* 43, nr. 4 (1988): 569-95. <https://doi.org/10.2307/40202564>.
- Rossavik, Frank. *Stikk i strid: ein biografi om Einar Førde*. Oslo: Spartacus, 2008.
- Sarantakes, Nicholas Evan. *Dropping the torch: Jimmy Carter, the Olympic boycott, and the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Selliaas, Andreas. "Den olympiske bevegelse og internasjonal politikk." *Internasjonal politikk* 64, nr. 3 (2006): 413-26. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1757-2006-03-07>.
- Senn, Alfred Erich. *Power, politics, and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999.
- Siekmann, Robert C. R. "The boycott of the 1980 Moscow Olympic Games and detente." *The international sports law journal*, nr. 3-4 (2011): 183-88.
- Solli, Arne. "Å arbeide kvantitativt." I *Historikerens arbeidsmåter*, redigert av Leidulf Melve og Teemu Ryymin, 92-121. Oslo: Universitetsforlaget 2018.
- St.meld. nr. 23 (1981-1982). *Kulturpolitikk for 1980-åra*. Oslo, 1981.
- Tammes, Rolf. *Oljealder: 1965-1995*. Vol. B. 6, Oslo: Universitetsforl., 1997.
- Tjelmeland, Hallvard. "Aviser som historiske kjelder." I *Å skrive i motvind- Ruth Thomsen og Stavanger aftenblad 1934-1980*, redigert av Else-Beth Roalsø, 114-30. Oslo: Norsk pressehistorisk forening, 2004.
- Tjelmeland, Hallvard. *Den kalde krigen*. Utsyn & innsikt. Oslo: Samlaget, 2006.
- Tjelmeland, Hallvard. "Ny kald krig, nye fiendebilder." I *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, redigert av Sven G. Holtsmark, 493-525. Oslo: Pax, 2015.
- Tjelmeland, Hallvard. "Tyngdekraften fra Helsingfors ". I *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917-2014*, redigert av Sven G. Holtsmark, 460-76. Oslo: Pax, 2015.
- Tonnerre, Quentin, og Grégory Quin. "A forgotten "ping-pong diplomacy"? About the Chinese ping-pong players tour of Switzerland (1972)." I *Beyond boycotts: sport during the Cold War in Europe*, redigert av Philippe Vonnard, Nicola Sbeti og Grégory Quin, 195-211. Berlin & Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2018.
- Tønnesson, Stein. *Norsk idretts historie: Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*. Redigert av Finn Olstad & Stein Tønnesson. Vol. B.2, Oslo: Aschehoug, 1986.
- Vonnard, Philippe, Nicola Sbeti, og Grégory Quin. *Beyond Boycotts: Sport During the Cold War in Europe*. Vol. 1, Berlin & Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2018.
- Vonnard, Philippe, Nicola Sbeti, og Grégory Quin. "Introduction: "Divided but not disconnected":studying a new "paradigm" for the history of sport during the Cold War." I *Beyond boycotts: sport during the Cold War in Europe*, redigert av Philippe Vonnard, Nicola Sbeti og Grégory Quin, 1-13. Berlin & Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2018.

